

63
A MARXIZMUS-LENINIZMUS KIS KÖNYVTÁRA

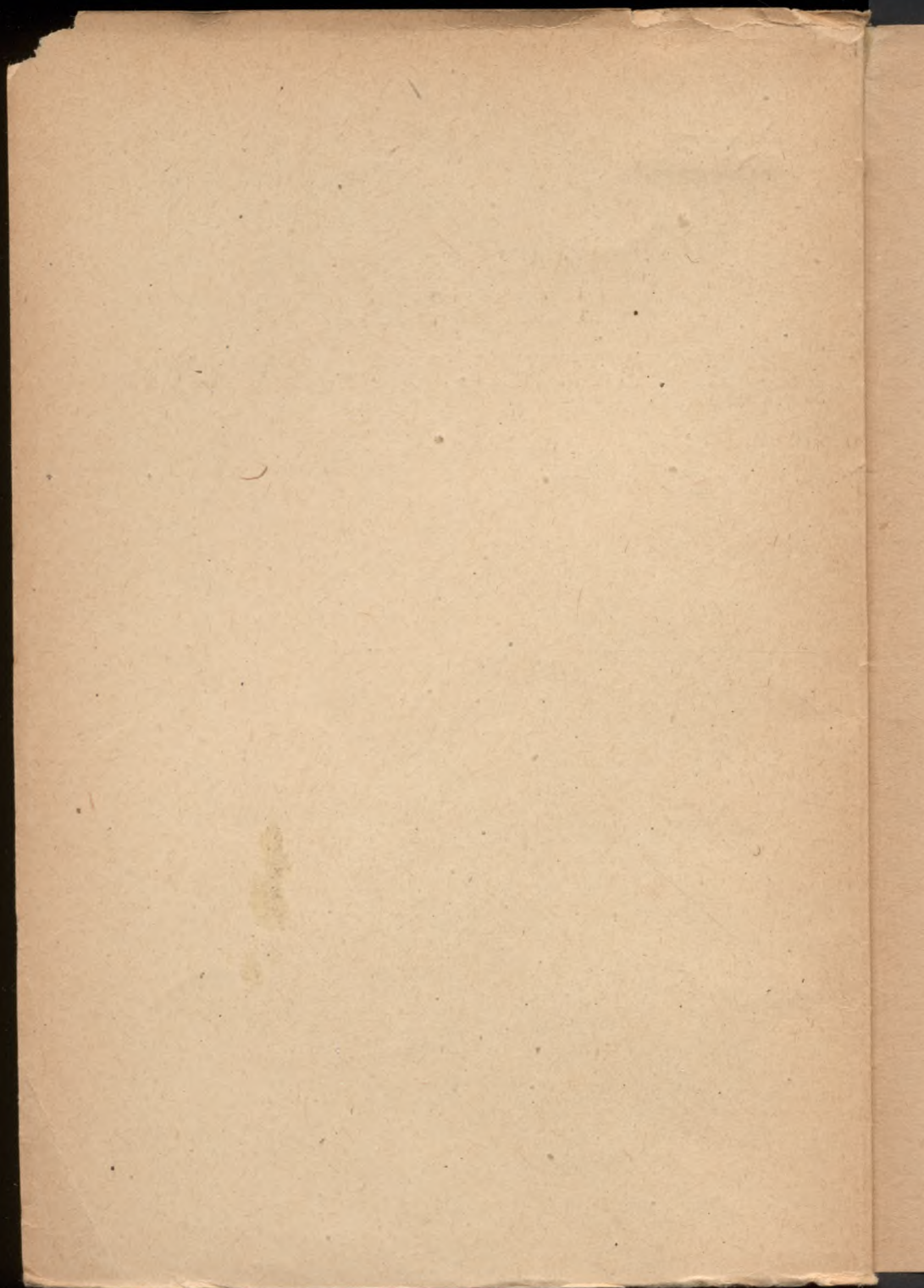
....MB...
18.271 OSZK

SZTÁLIN

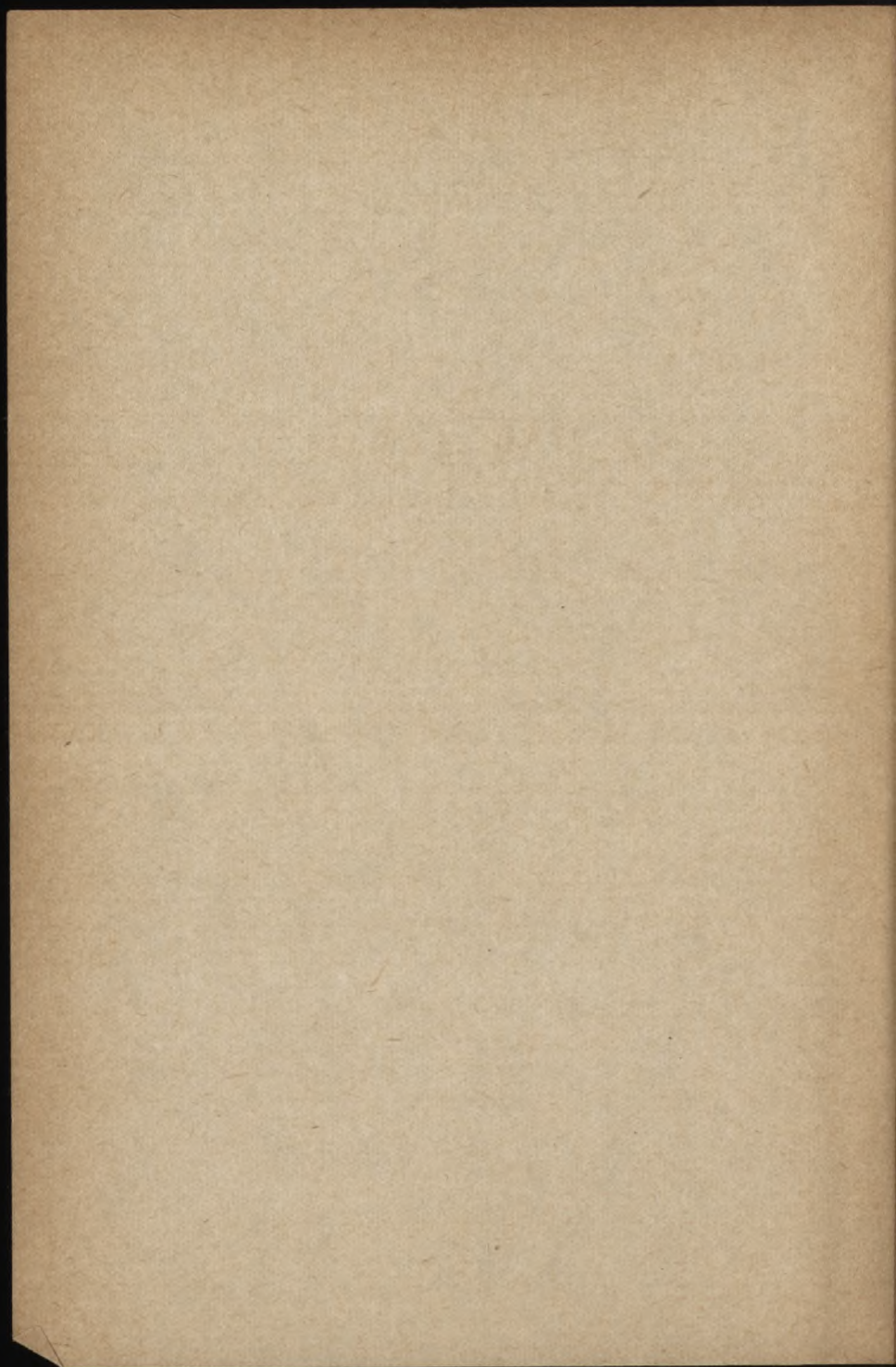
A MARXIZMUS
ÉS A NYELVTUDOMÁNY
KÉRDÉSEI

SZIKRA KIADÁS

A MARXIZMUS-LENINIZMUS KIS KÖNYVTÁRA

63. szám

SZTÁLIN

A MARXIZMUS
ÉS A NYELVTUDOMÁNY
KÉRDÉSEI

MÁSODIK KIADÁS

25 001—30 000

SZIKRA

BUDAPEST 1953

Az orosz eredeti címe:

МАРКСИЗМ И ВОПРОСЫ
ЯЗЫКОЗНАНИЯ

1952. Госполитиздат

Ez a kiadás kisebb terminológiai és stíláriis változások kivételével megegyezik a „Pravda” alapján 1950 júliusában készült fordítás szövegével.

A fordítást összevetettük az 1952-ben megjelent orosznyelvű brosúra szövegével.

A füzet végén közöljük a bibliográfiai adatokat.
1953 november

MARXIZMUS ÉS NYELVTUDOMÁNY

Egy ifjú elvtársakból álló csoport azzal a javaslattal fordult hozzám, hogy a sajtó útján nyilatkozzak a nyelvtudomány kérdéseiről, különösen arról, hogy mi a marxizmus álláspontja a nyelvtudomány terén. Nem vagyok nyelvész és természetesen nem tudom teljesen kielégíteni az elvtársakat. Ami a marxizmusnak a nyelvtudomány és más társadalmi tudományok terén elfoglalt álláspontját illeti, ezen a téren otthonos vagyok. Ezért engedtem kérésüknek és válaszolok az elvtársak néhány kérdésére.

Kérdés. *Igaz-e, hogy a nyelv felépítmény az alapon?*

Válasz. Nem, nem igaz.

Az alap: a társadalom gazdasági rendje, a társadalom fejlődésének adott szakaszában. A felépítmény: a társadalom politikai, jogi, vallási, művészeti és filozófiai nézetei és a nekik megfelelő politikai, jogi és egyéb intézmények.

Minden alapnak megvan a saját, neki megfelelő felépítménye. A hűbéri rend alapjának megvan a maga felépítménye, megvannak a maga politikai, jogi és egyéb nézetei és az ezeknek megfelelő intézményei, a kapitalista alapnak megvan a maga felépítménye, megvan a szocialista alapnak is. Ha megváltozik és megszűnik az alap, akkor nyomában megváltozik és megszűnik a felépítménye, ha új alap jön létre, nyomában létrejön a neki megfelelő felépítmény.

A nyelv ebben a tekintetben gyökeresen különbözik a felépítménytől. Vegyük szemügyre például az orosz társadalmat és az orosz nyelvet. Az utóbbi harminc év folyamán Oroszországban megszüntettük a régi, kapitalista alapot és új, szocialista alapot építettünk. Ennek megfelelően megszüntettük a kapitalista alapon nyugvó felépítményt és megteremtettük a szocialista alapnak megfelelő új felépítményt. Tehát a régi politikai, jogi és egyéb intézményeket új, szocialista intézmények váltották fel. Ennek ellenére az orosz nyelv alapjában véve ugyanolyan maradt, mint az Októberi Forradalom előtt volt.

Mi változott meg ez alatt az időszak alatt az orosz nyelvben? Megváltozott bizonyos mértékben az orosz nyelv szótári szókészlete, megváltozott olyan értelemben, hogy nagyszámú új szóval és kifejezéssel gyarapodott, amelyek az új, szocialista termelés létrejöttével, az új állam, az új, szocialista kultúra, az új közszellem, az új morál megjelenésével, végül a technika és a tudomány fejlődésével kapcsolatban keletkeztek; megváltozott sok szónak és kifejezésnek a jelentése, ezek új jelentést kaptak; kiveszett a szótárból néhány elavult szó. Ami azonban az orosz nyelv alapszókincsét és nyelvtani rendszerét illeti, amelyek a nyelv alapját alkotják, ezek a kapitalista alap felszámolása után nemcsak hogy nem szűntek meg és nem cserélődtek fel új alapszókincsel és új nyelvtani rendszerrel, hanem ellenkezőleg, épségben fennmaradtak, minden komolyabb változás nélkül — fennmaradtak éppen a mai orosz nyelv alapjaként.

Továbbá. A felépítményt az alap hozza létre, ez azonban egyáltalán nem azt jelenti, hogy a felépítmény csupán visszatükrözi az alapot, hogy passzív, semleges, közömbös magatartást tanusít alapjának sorsa iránt, az osztályok sorsa, a rend jellege iránt. Ellenkezőleg, miután létrejött, hatalmas cselekvő erővé válik, tevékenyen hozzájárul alapjának kialakulásához és megerősödéséhez, mindent megtesz, hogy segítsen az új rendnek a régi alap és a régi osztályok végleges legyőzésében és megszüntetésében.

Másként nem is lehet. Az alap éppen azért hozza létre a felépítményt, hogy ez szolgálatára legyen, hogy tevékeny segítséget nyújtson neki kialakulásában és megerősödésében, hogy tevékenyen küzdjön a régi, halódó alapnak és régi felépítményének.

felszámolásáért. Mihelyt a felépítmény lemond erről a kisegítő szerepéről, mihelyt a felépítmény a maga alapja aktív védelmének álláspontjáról a közömbösség álláspontjára helyezkedik saját alapja irányában és egyforma magatartást tanúsít az osztályok irányában, legott elveszti felépítmény minőségét és nem felépítmény többé.

A nyelv ebben a vonatkozásban gyökeresen különbözik a felépítménytől. A nyelvet nem ez vagy az az alap, nem a régi vagy az új alap hozza létre egy adott társadalmon belül, hanem századok folyamán a társadalom történetének és az alapok történetének egész menete. A nyelvet nem valamelyik osztály hozza létre, hanem az egész társadalom, a társadalom valamennyi osztálya, száz meg száz nemzedék erőfeszítése. A nyelv nem valamelyik osztály szükségleteinek kielégítésére jön létre, hanem az egész társadalom, a társadalom valamennyi osztálya szükségleteinek kielégítésére. Éppen ezért a nyelv mint a társadalom számára egységes és a társadalom valamennyi tagja számára közös, az egész nép által használt nyelv jön létre. Ennélfogva a nyelvnek mint az emberek érintkezési eszközének kisegítő szerepe nem abban áll, hogy egy osztályt szolgál ki a többi osztály rovására, hanem abban, hogy egyformán kiszolgálja az egész társadalmat, a társadalom valamennyi osztályát. Éppen ez a magyarázata annak, hogy a nyelv egyformán kiszolgálhatja a régi, halódó rendet és az új, felemelkedőben levő rendet; mind a régi, mind az új alapot, mind a kizsákmányolókat, mind pedig a kizsákmányoltakat.

Senki előtt sem titok az a tény, hogy az orosz nyelv ugyanolyan jól kiszolgálta az orosz kapitalizmust és az orosz burzsoá kultúrát az Októberi Forradalom előtt, mint ahogy ma kiszolgálja a szocialista rendet és az orosz társadalom szocialista kultúráját.

Ugyanezt kell mondanunk az ukrán, a belorusz, az üzbég, a kazah, a grúz, az örmény, az észt, a lett, a litván, a moldován, a tatár, az azerbajdzsán, a baskir, a turkmen nyelvről és a többi szovjet nemzet nyelvéről, amelyek ugyanolyan jól kiszolgálták e nemzetek régi, burzsoá rendjét, mint ahogy kiszolgálják az új, szocialista rendet.

Másként nem is lehet. A nyelv éppen azért van, éppen azért

jött létre, hogy a társadalom egészét szolgálja, mint az emberek érintkezésének eszköze, hogy közös legyen a társadalom tagjai számára és egységes a társadalom számára, egyformán szolgálja a társadalom tagjait, függetlenül osztályhelyzetüktől. Milyet a nyelv letér erről az egész népet átfogó állaspontról, milyet a nyelv valamelyik szociális csoportot előnyben és támogatásban részesíti a társadalom többi szociális csoportja rovására, legott elveszíti minőségét, nem a társadalomban élő emberek érintkezésének eszköze többé, valamely szociális csoport zsargonjává válik, elkorcsosul és pusztulásra ítéli magát.

A nyelv e tekintetben elvileg különbözik a felépítménytől, nem különbözik azonban a munkaeszközöktől, mondjuk, a gépektől, amelyek ugyanolyan közömbösek az osztályokkal szemben, mint a nyelv, és amelyek ugyanúgy egyformán szolgálhatják mind a kapitalista, mind a szocialista rendet.

Továbbá. A felépítmény annak az egy korszaknak a terméke, amelynek folyamán az adott gazdasági alap él és működik. Ezért a felépítmény rövidéletű, megszűnik és eltűnik az adott alap megszűnésével és eltűnésével.

Ezzel szemben a nyelv a korszakok egész sorának terméke, amelyek folyamán kialakul, gazdagodik, fejlődik, csiszolódik. Ezért a nyelv hasonlíthatatlanul tovább él, mint bármelyik alap és bármelyik felépítmény. Tulajdonképpen ez a magyarázata annak, hogy nemcsak egyetlen alapnak és felépítményének születése és megszűnése, de több alap és az azoknak megfelelő felépítmények megszűnése sem vezet a történelemben egy adott nyelv megszűnésére, a nyelv szerkezetének megszűnésére és új szókincsű, új nyelvtani rendszerű új nyelv születésére.

Puskin halála óta több mint száz esztendő telt el. Ez alatt az idő alatt Oroszországban felszámolták a hűbéri rendet, a tőkés rendet, és egy harmadik rend keletkezett — a szocialista rend. Tehát két alapot számoltak fel felépítményükkel együtt, és új, szocialista alap keletkezett új felépítménnyel. Ha ellenben például az orosz nyelvet nézzük, ez alatt a hosszú idő alatt semilyen törést sem szenvedett, és a mai orosz nyelv, szerkezetét tekintve, alig különbözik Puskin nyelvétől.

Mi változott meg ez idő alatt az orosz nyelvben? Az orosz nyelv szótári szókészlete ez idő alatt jelentékenyen kibővült; a

szótári szókészletből nagyszámú elavult szó eltűnt; sok szó jelentése megváltozott; javult a nyelv nyelvtani rendszere. Ami a puskinsi nyelv szerkezetét, a nyelv nyelvtani rendszerét és alapszókinsét illeti, az lényegében megmaradt, mint a mai orosz nyelv alapja.

És ez érthető is. Valóban, mi szükség van arra, hogy a nyelv meglevő szerkezete, nyelvtani rendszere és alapszókinsce minden egyes forradalmi átalakulás után megsemmisüljön és helyébe új lépjen, amint ez a felépítménnyel rendszerint történik? Kinek van arra szüksége, hogy a „víz”, „föld”, „hegy”, „erdő”, „hal”, „ember”, „menni”, „csinálni”, „termelni”, „kereskedni” stb. helyett ne vizet, földet, hegyet stb.-t mondjunk, hanem valami mást? Kinek van arra szüksége, hogy a szavak ragozása a nyelvben és a szavak fűzése a mondatban ne a meglevő, hanem egy egészen más nyelvtan szerint történjék? Mi haszna van a forradalomnak a nyelv ilyen forradalmi átalakulásából? A történelem általában véve nem tesz semmi lényegeset különleges szükségesség nélkül. Felmerül a kérdés: mi szükség van az ilyen nyelvi forradalomra, ha egyszer bebizonyosodott, hogy a meglevő nyelv és annak szerkezete alapján véve teljesen alkalmas az új rend szükségleteinek kielégítésére? Néhány év alatt megsemmisíteni és újjal felcserélni a régi felépítményt lehetséges és szükséges, hogy teret adjunk a társadalom termelőerői kifejlődésének, de hogyan lehet megsemmisíteni a meglevő nyelvet és néhány esztendő alatt új nyelvet építeni helyébe anélkül, hogy ne vigyünk anarchiát a társadalmi életbe, hogy ne idézzük fel a társadalom szétesésének veszélyét? Ilyesfajta feladatot csak Don Quijoték tűzhetnek maguk elé.

Végül — még egy gyökeres különbség a felépítmény és a nyelv között. A felépítmény nincs közvetlen kapcsolatban a termeléssel, az ember termelő tevékenységével. Csak közvetve, a gazdasági életen keresztül, az alapon keresztül van kapcsolata a termeléssel. Ezért a felépítmény a termelőerők fejlődésének színvonalában beállott változásokat nem rögtön és nem közvetlenül, hanem az alapon végbement változások után, a termelés változásainak az alap változásain át végbemenő refrakcióján keresztül tükrözi. Ez azt jelenti, hogy a felépítmény hatóköre szűk és korlátozott.

Ezzel szemben a nyelv közvetlen kapcsolatban van az ember termelő tevékenységével és nemcsak termelő tevékenységével, hanem az ember minden egyéb tevékenységével is, munkájának valamennyi területén, a termeléstől az alapig, az alaptól a felépítményig. Ezért a nyelv rögtön és közvetlenül tükrözi a termelésben beállott változásokat, nem várja meg az alapon bekövetkező változásokat. Ezért a nyelv hatóköre, minthogy a nyelv az emberi tevékenység valamennyi területét átfogja, sokkal szélesebb és sokoldalúbb, mint a felépítmény hatóköre. Mi több, majdnem határtalan.

Mindenekelőtt ez a magyarázata annak, hogy a nyelv — tulajdonképpen a nyelv szótári szókészlete — majdnem szakadatlan változás állapotában van. Az ipar és a mezőgazdaság, a kereskedelem és a közlekedés, a technika és a tudomány szakadatlan fejlődése megköveteli a nyelvtől szótárának kiegészítését olyan új szavakkal és kifejezésekkel, amelyek szükségesek munkájukhoz. És a nyelv, amely közvetlenül tükrözi ezeket a szükségleteket, új szavakkal egészíti ki szótárát, tökéletesíti nyelvtani rendszerét.

Tehát:

a) marxista nem tekintheti a nyelvet felépítménynek az alapon;

b) aki a nyelvet a felépítménnyel összetéveszti, az komoly hibát követ el.

Kérdés. *Igaz-e, hogy a nyelv mindig osztályjellegű volt és marad, hogy a társadalom számára közös és egységes osztályon kívüli, az egész nép által használt nyelv nem létezik?*

Válasz. Nem, nem igaz.

Nem nehéz megérteni, hogy abban a társadalomban, ahol nincsenek osztályok, szó sem lehet osztálynyelvről. Az ősközösségi nemzeti rend nem ismert osztályokat, következésképpen nem lehetett ott osztálynyelv sem — a nyelv ott az egész közösség számára közös, egységes volt. Az az ellenvetés, hogy osztályon minden emberi közösség, így az ősközösség is értendő —

nem ellenvetés, hanem játék a szavakkal, amit nem érdemes cáfolni.

Ami a további fejlődést illeti, a nemzetségi nyelvektől a törzsi nyelvekhez, a törzsi nyelvektől a népek nyelvéhez, a népek nyelvétől a nemzeti nyelvekhez — a nyelv, mint a társadalomban élő emberek érintkezésének eszköze, a fejlődés minden szakaszában közös és egységes volt a társadalom számára, egyenlő módon szolgálta a társadalom tagjait, függetlenül azok társadalmi helyzetétől.

Nem a rabszolgakor és a középkor birodalmaira gondolok itt, például Cyrus és Nagy Sándor birodalmára, vagy Caesar és Nagy Károly birodalmára, amelyeknek nem volt saját gazdasági alapjuk, s amelyek ideiglenes és nem tartós katonai és közigazgatási egyesülések voltak. Ezeknek a birodalmaknak nemcsak nem volt, de nem is lehetett a birodalom számára egységes és a birodalom minden tagja számára érthető nyelve. Ezek a birodalmak a maguk életét élő és saját nyelvükön beszélő törzsek és népek konglomerátumai voltak. Következésképpen nem az ilyen és ezekhez hasonló birodalmakra gondolok, hanem azokra a törzsekre és népekre, amelyek ezeket a birodalmakat alkották, amelyeknek megvolt a maguk gazdasági alapjuk, megvoltak a régóta kialakult nyelveik. A történelem azt tanítja, hogy ezeknek a törzseknek és népeknek nyelvei nem osztálynyelvek, hanem az egész nép által használt, a törzsek és népek számára közös és érthető nyelvek voltak.

Persze, voltak emellett dialektusok, helyi tájszólások, de ezeknek fölébe emelkedett és ezeket magának alárendelte a törzs vagy a nép egységes és közös nyelve.

Később a kapitalizmus megjelenésével, a feudális széttagoltság felszámolásával és a nemzeti piac kialakulásával kapcsolatban a népek nemzetekké fejlődtek, a népek nyelvei pedig nemzeti nyelvekké. A történelem azt tanítja, hogy a nemzeti nyelvek nem osztálynyelvek, hanem az egész nép által használt nyelvek, közősek a nemzet valamennyi tagja és egységesek az egész nemzet számára.

Fentebb szó volt arról, hogy a nyelv mint a társadalomban élő emberek érintkezésének eszköze, egyformán szolgálja a tár-

sadalom valamennyi osztályát és e tekintetben mintegy közömbösséget tanúsít az osztályokkal szemben. Az emberek, az egyes társadalmi csoportok, osztályok azonban korántsem közömbösek a nyelvvel szemben. Igyekeznek a nyelvet a saját érdekükben felhasználni, rákényszeríteni saját szótárukat, saját különleges műszavaikat, különleges kifejezéseiket. Különösen kitűnnek e tekintetben a néptől elszakadt és a népet gyűlölő vagyonos osztályok szűk vezető rétegei: a nemesi arisztokrácia, a burzsoázia felső rétegei. „Osztály”-dialektusok, zsargonok, szalon-„nyelvek” jönnek létre. Az irodalomban gyakran előfordul, hogy ezeket a dialektusokat és zsargonokat helytelenül nyelveknek minősítik: „nemesi nyelv”, „burzsoá nyelv” — írják — szemben a „proletár-nyelvvel”, a „paraszt-nyelvvel”. Ezen az alapon, bármennyire furcsa is ez, egyes elvtársaink arra a következtetésre jutottak, hogy a nemzeti nyelv fikció, hogy a valóságban csupán osztálynyelvek léteznek.

Úgy gondolom, hogy ez a lehető leghibásabb következtetés. Nyelveknek tekinthetők-e ezek a dialektusok és zsargonok? Semmiképpen sem. Nem tekinthetők először is azért, mert ezeknek a dialektusoknak és zsargonoknak nincs saját nyelvtani rendszerük és alapszókinsük — mindezt a nemzeti nyelvből kölcsönzik. Nem tekinthetők, másodsor, azért, mert ezek a dialektusok és zsargonok csak valamely osztály szűk felső rétegének tagjai között használatosak, és egyáltalán nem alkalmasak, mint az emberek érintkezésének eszközei, a társadalom egésze számára. Mijük is van ezeknek a dialektusoknak és zsargonoknak? Van: az arisztokráciának vagy a burzsoázia felső rétegeinek sajátos ízlését tükröző egyes sajátos szavakból álló szógyűjteményük; néhány mesterkelt, gáláns kifejezésük és fordulatuk, amelyek mentesek a nemzeti nyelv „durva” kifejezéseitől és fordulataitól; végül bizonyos számú idegen szavuk. Ami azonban alapvető, azaz a szavak túlnyomó többsége és a nyelvtani rendszer, az egész nép által használt nemzeti nyelvből került ki. Tehát a dialektusok és a zsargonok az egész nép által használt nemzeti nyelv kiágazásai, amelyeknek semmiféle nyelvi önállóságuk sincs és tengődésre vannak ítélve. Aki azt gondolja, hogy a dialektusok és a zsargonok önálló nyelvekké fejlődhetnek, amelyek képesek kiszorítani a nemzeti nyelvet és annak helyére lépni

← az elvesztette szeme elől a történelmi perspektívát és letért a marxizmus álláspontjáról.

Marxra hivatkoznak, „A szent Max” című művéből idéznek egy részletet, ahol azt olvassuk, hogy a burzsoáknak „saját nyelvük” van, hogy ez a nyelv a „burzsoázia terméke”¹, hogy ezt áthatja a merkantilizmus, az adás-vétel szelleme. Egyes elvtársaink ezzel az idézettel azt akarják bizonyítani, hogy Marx a nyelv „osztályjellege” mellett foglalt állást, tagadta az egységes nemzeti nyelv létezését. Ha ezek az elvtársak tárgyilagosan foglalkoznának a kérdéssel, egy másik helyet is idézniök kellene, ugyancsak „A szent Max” című műből, ahol Marx az egységes nemzeti nyelv kialakulása útjainak kérdéséről érintve arról beszél, hogy a dialektusok egységes nemzeti nyelvvé koncentrálnak a gazdasági és politikai koncentráció következtében².

Marx tehát elismerte az *egységes* nemzeti nyelvnek mint magasabbrendű formának szükségességét, amelynek a dialektusok, mint alacsonyabb formák alá vannak rendelve.

Mit jelenthet ebben az esetben a burzsoá nyelv, amely Marx szavai szerint „a burzsoázia terméke”? Ugyanolyan nyelvnek tekintette ezt Marx, mint a külön nyelvi szerkezettel bíró nemzeti nyelvet? Ilyen nyelvnek tekinthette-e azt? Természetesen, nem! Marx csak azt akarta mondani, hogy a burzsoák kalmár szókinccsükkel beszennyezték az egységes nemzeti nyelvet, hogy a burzsoáknak megvan a saját kalmár zsargonjuk.

Kitűnik tehát, hogy ezek az elvtársak meghamisították Marx álláspontját. Mégpedig azért hamisították meg, mert Marxot nem marxisták módjára, hanem a dolog lényegébe be nem hatolva betűragók módjára idézték.

Hivatkoznak Engelsre, idézik „A munkásosztály helyzete Angliában” című könyvéből, hogy „... az angol munkásosztály az idők folyamán egészen más néppé lett, mint az angol burzsoázia”, hogy „a munkások más dialektust beszélnek, más eszméik és képzeleteik, más erkölcsök és erkölcsi elveik, más vallásuk és politikájuk van, mint a burzsoáziának”³. Ennek az idézetnek alapján egyes elvtársak arra a következtetésre jutnak, hogy Engels tagadta az egész nép által használt nemzeti nyelv szükségességét, hogy tehát Engels a nyelv „osztályjellegének” álláspontján volt. Igaz ugyan, hogy Engels itt nem nyelvről, hanem

dialektusról beszél, mivel teljesen tisztában van azzal, hogy a dialektus mint a nemzeti nyelv kiágazása, nem helyettesítheti a nemzeti nyelvet. Ezeknek az elvtársaknak azonban, úgy látszik, nem nagyon van ínyükre, hogy nyelv és dialektus között különbség van...

Nyilvánvaló, hogy az idézet nem helyénvaló, mivel Engels itt nem „osztálynyelvekről” beszél, hanem főként osztály-eszmékről, képzetekről, erkölcsökről, erkölcsi elvekről, vallásról, politikáról. Teljesen helytálló az, hogy a burzsoák, illetőleg a proletárok eszméi, képzei, erkölcsai, erkölcsi elvei, vallása, politikája merőben ellentétesek. De mi köze ehhez a nemzeti nyelvnek, vagy a nyelv „osztályjellegének”? Talán a társadalomban meglevő osztályellentmondások ténye érvül szolgálhat a nyelv „osztályjellege” mellett vagy az egységes nemzeti nyelv szükségessége ellen? A marxizmus azt tanítja, hogy a nyelv közössége egyike a nemzet legfontosabb ismérveinek, jól tudja azonban, hogy a nemzetben belül osztályellentétek vannak. Elismerik-e az említett elvtársak ezt a marxista tételt?

Hivatkoznak Lafargue-ra és rámutatnak arra, hogy Lafargue „Nyelv és forradalom” című brosjában elismeri a nyelv „osztályjellegét”, hogy állítólag tagadja az egész nép által használt nemzeti nyelv szükségességét. Ez nem igaz. Lafargue valóban beszél „nemesi” vagy „arisztokratikus nyelvről” és a társadalom különféle rétegeinek „zsargonjairól”. Ezek az elvtársak azonban elfelejtik, hogy Lafargue, akit nem érdekelt a nyelv és a zsargon különbségének kérdése és a dialektusokat hol „mesterkelt nyelvnek”, hol meg „zsargonnak” nevezi, határozottan kijelenti brosjában, hogy „az arisztokráciát megkülönböztető mesterkelt nyelv ... abból az egész nép által használt nyelvből vált ki, amelyen a burzsoák és az iparosok, a város és falu beszélt”.

Lafargue tehát elismeri az egész nép által használt nyelv létezését és szükségességét, s ugyanakkor teljesen megérti az „arisztokratikus nyelv” és a többi dialektus és zsargon alárendelt jellegét és függését az egész nép által használt nyelvtől.

Kiderül, hogy a Lafargue-ra való hivatkozás nem talál célba.

Hivatkoznak arra, hogy Angliában az angol hűbérurak egy időben „századokon át” francia nyelven beszéltek, míg az angol

nép angol nyelven beszélt, hogy ez a körülmény a nyelv „osztályjellege” mellett és az egész nép által használt nyelv szükségessége ellen szól. Ez azonban nem érv, hanem anekdótába illő valami. Először is, francia nyelven akkoriban nem valamennyi hűbérúr beszélt, hanem a királyi udvarban és a grófságokban élő angol hűbérurak jelentéktelen felső rétege. Másodszor, ők sem holmi „osztálynyelven” beszéltek, hanem a közönséges, az egész nép által használt francia nyelven. Harmadszor, mint tudjuk, ez a francia nyelvvel való különködés később nyomtalanul eltűnt és átadta helyét az egész nép által használt angol nyelvnek. Azt gondolják ezek az elvtársak, hogy az angol hűbérurak „évszázadokon át” tolmácsok útján értették meg magukat az angol néppel, hogy nem használták az angol nyelvet, hogy akkoriban nem volt az egész nép által használt angol nyelv, hogy abban az időben Angliában a francia nyelv több volt holmi szalon-nelvnél, amely csupán az angol arisztokrácia felső rétegének szűk körében dívott? Hogy lehet ilyen anekdótába illő „érvek” alapján tagadni az egész nép által használt nyelv létét és szükségességét?

Az orosz arisztokraták egy időben a cári udvarban és a szalonokban szintén különködtek a francia nyelvvel. Kérkedtek azzal, hogy amikor oroszul beszélnek, francia módra dadognak, hogy csak francia akcentussal tudnak oroszul beszélni. Azt jelenti-e ez, hogy Oroszországban abban az időben nem volt az egész nép által használt orosz nyelv, hogy az egész nép által használt nyelv abban az időben fikció volt, az „osztálynyelvek” ellenben valóság?

Elvtársaink itt legalábbis két hibát követnek el.

Az első hiba az, hogy a nyelvet összekeverik a felépítménnyel. Azt gondolják, hogy ha a felépítmény osztályjellegű, a nyelv sem lehet az egész nép által használt nyelv, hanem osztályjellegűnek kell lennie. De már fentebb megmondtam, hogy a nyelv és a felépítmény két különböző fogalom, hogy marxista nem keverheti össze őket.

A második hiba az, hogy ezek az elvtársak a burzsoázia és a proletariátus érdekeinek ellentétét, elkeseredett osztályharcukat a társadalom szétesésének, az ellenséges osztályok közötti mindenféle kapcsolat megszakadásának tekintik. Ugy vélik, hogy

mivel a társadalom szétszakadt és nincs többé egységes társadalom, csupán osztályok vannak, nincs szükség az egész társadalom számára egységes nyelvre sem, nincs szükség nemzeti nyelvre. Mi marad hát, ha a társadalom szétszakadt és nincs többé az egész nép által használt nemzeti nyelv? Megmaradnak az osztályok és „osztálynyelvek”. Ez úgy értendő, hogy minden egyes „osztálynyelvnek” meglesz a saját „osztály”-nyelvtana — lesz „proletár”-nyelvtan, „burzsoá”-nyelvtan. Persze, ilyen nyelvten sohasem létezett a világon, ez azonban nem zavarja ezeket az elvtársakat: ők hiszik, hogy ilyen nyelvtenok lesznek.

Voltak nálunk egy időben olyan „marxisták”, akik azt állították, hogy az országunkban az Októberi Forradalom után megmaradt vasutak burzsoájellegűek, hogy hozzánk, marxistákhoz, nem méltó használni őket, hogy fel kell szaggatni őket és új, „proletár” vasutakat kell építeni. Ezek a „marxisták” ezért a „troglodita” (barlanglakó) csúfnevet kapták...

Érthető, hogy a társadalomra, az osztályokra, a nyelvre vonatkozó ilyen primitív, anarchista nézetnek semmi köze a marxizmushoz. Ez a nézet azonban kétségkívül létezik, még mindig él egyes eltévelyedett elvtársaink fejében.

Természetesen nem igaz az, hogy az elkeseredett osztályharc folytán a társadalom szétszakadt olyan osztályokra, amelyek nincsenek többé gazdaságilag egybekapcsolva egymással egy társadalomban. Ellenkezőleg. Amíg a kapitalizmus létezik, a burzsoát és a proletárt a gazdasági élet minden szála egymáshoz kapcsolja, mint az egységes tőkés társadalom részeit. A burzsoák nem élhetnek és nem gazdagodhatnak, ha nem állanak rendelkezésükre bémunkások, a proletárok nem élhetnek, ha nem vállalnak bémunkát a kapitalistáknál. A burzsoák és a proletárok közti mindennemű gazdasági kapcsolat megszűnése mindennemű termelés megszűnését jelenti, mindennemű termelés megszűnése viszont a társadalomnak, maguknak az osztályoknak pusztulására vezet. Érthető, hogy egyetlen osztály sem akar megsemmisülni. Éppen ezért bármily éles is az osztályharc, nem vezethet a társadalom szétesésére. Csupán a marxizmus kérdéseiben való tudatlanság és a nyelv természetének teljes megismerése sugalmazhatta egyes elvtársainknak a társadalom szét-

eséséről, az „osztály”-nyelvekről, az „osztály”-nyelvtanokról szóló mesét.

Hivatkoznak továbbá Leninre, és arra emlékeztetnek: Lenin elismerte, hogy a kapitalizmusban két kultúra van — burzsoá és proletár kultúra — hogy a nemzeti kultúra jelszava a kapitalizmusban nacionalista jelszó⁴. Mindez igaz, és Leninnek ebben teljesen igaza van. Mi köze azonban ehhez a nyelv „osztályjellegének”? Amikor ezek az elvtársak Leninnek azokra a szavaira hivatkoznak, amelyek szerint a kapitalizmusban két kultúra van, nyilvánvalóan azt akarják elhíttetni az olvasóval, hogy ha a társadalomban két kultúra — burzsoá és proletár kultúra — van, az azt jelenti, hogy nyelvnek is kettőnek kell lennie, minthogy a nyelv kapcsolatban áll a kultúrával — következésképpen Lenin tagadja az egységes nemzeti nyelv szükségességét, következésképpen Lenin az „osztálynyelvek” mellett van. Ezeknek az elvtársaknak a hibája itt abban áll, hogy a nyelvet azonosítják és összekeverik a kultúrával. Márpedig kultúra és nyelv — két különböző dolog. A kultúra lehet burzsoá és szocialista kultúra, ezzel szemben a nyelv mint az érintkezés eszköze, mindig az egész nép által használt nyelv és a burzsoá kultúrát is, a szocialista kultúrát is szolgálhatja. Vajjon nem tény-e, hogy az orosz, az ukrán, vagy az üzbég nyelv épp olyan jól szolgálja most e nemzetek szocialista kultúráját, mint az Októberi Forradalom előtt a burzsoá kultúrát szolgálta? Ezek az elvtársak tehát mélységesen tévednek, amikor azt állítják, hogy a két különböző kultúra léte két különböző nyelv kialakulására és az egységes nyelv szükségességének tagadására vezet.

Amikor Lenin a két kultúráról beszélt, éppen abból a tételből indult ki, hogy a két kultúra létezése nem vezethet az egységes nyelv tagadására és két nyelv képződésére, hogy a nyelvnek egységesnek kell lennie. Amikor a bundisták azzal kezdték vádolni Lenint, hogy tagadja a nemzeti nyelv szükségességét és a kultúrát „nemzetietlennek” fogja fel, Lenin — mint tudjuk — élesen tiltakozott ez ellen és kijelentette, hogy a burzsoá kultúra ellen harcol, nempedig a nemzeti nyelv ellen, amelynek szükségességét vitathatatlanak tartja. Furcsa, hogy néhány elvtársunk a bundisták nyomdokába lép.

Ami az egységes nyelvet illeti, amelynek szükségességét

Lenin állítólag tagadja, meg kellene hallgatni Lenin következő szavait:

„Az emberi nyelv az érintkezés legfontosabb eszköze; a nyelv egysége és akadálytalan fejlődése egyik legfontosabb feltétele a valóban szabad és széleskörű, a modern kapitalizmusnak megfelelő kereskedelmi forgalomnak és a lakosság egyes osztályok szerinti szabad és széleskörű csoportosulásának”⁵.

Kiderül, hogy a tisztelt elvtársak meghamisították Lenin nézetét.

Végül Sztálinra hivatkoznak. Sztálintól idézik, hogy „a burzsoázia és nacionalista pártjai voltak és maradnak ebben az időszakban az ilyen nemzetek fő vezető erői”⁶. Ez teljesen helyes. A burzsoázia és nacionalista pártja valóban vezeti a burzsoá kultúrát, éppúgy mint a proletariátus és internacionalista pártja vezeti a proletár kultúrát. De mi keresnivalója van itt a nyelv „osztályjellegének”? Vajjon ezek az elvtársak nem tudják, hogy a nemzeti nyelv a nemzeti kultúra formája, hogy a nemzeti nyelv a burzsoá kultúrát is, a szocialista kultúrát is szolgálhatja? Vajjon elvtársainknak nincs tudomásuk a marxistáknak arról az ismert meghatározásáról, amely szerint a mai orosz, ukrán, belorusz és más kultúrák tartalmukra nézve szocialista, formájukra vagyis nyelvükre nézve nemzeti kultúrák? Egyetértenek-e ezzel a marxista meghatározással?

Eltársaink hibája itt az, hogy nem látják a különbséget a kultúra és a nyelv között és nem értik, hogy a kultúra, tartalmát tekintve, változik a társadalom fejlődésének minden új szakaszával, míg a nyelv alapjában ugyanaz a nyelv marad több időszak folyamán, s egyformán szolgálja mind az új kultúrát, mind a régit.

Tehát:

a) a nyelv mint az érintkezés eszköze, mindig egységes volt és marad a társadalom számára és közös a társadalom tagjai számára;

b) a dialektusok és zsargonok léte nem tagadja, hanem megerősíti az egész nép által használt nyelv létét, melynek elágazásai, s amelynek alá vannak rendelve;

c) a nyelv „osztályjellegéről” szóló tétel hibás, nem-marxista tétel.

Kérdés. Melyek a nyelv jellemző ismertetőjelei?

Válasz. A nyelv azok közé a társadalmi jelenségek közé tartozik, amelyek a társadalom egész fennállása alatt működnek. A nyelv a társadalom keletkezésével és fejlődésével együtt keletkezik és fejlődik. Elhal a társadalom elhalásával együtt. A társadalmon kívül nincs nyelv. Ezért a nyelvet és fejlődési törvényeit csak abban az esetben érthetjük meg, ha elválaszthatatlan kapcsolatban tanulmányozzuk a társadalom történetével, annak a népnek a történetével, amelyé a tanulmányozott nyelv, és amely ennek a nyelvnek alkotója és hordozója.

A nyelv szerszám, eszköz, melynek segítségével az emberek egymással érintkeznek, kicserélik gondolataikat és kölcsönösen megértik egymást. A nyelv, minthogy közvetlen kapcsolatban áll a gondolkodással, regisztrálja és szavakban, szavakból fűzött mondatokban lerögzíti a gondolkodás munkájának eredményeit, az ember megismerő tevékenységének vívmányait és így lehetővé teszi a gondolatcserét az emberi társadalomban.

A gondolatok kicserélése állandó és létfontosságú szükséglet, minthogy nélküle lehetetlenség az emberek együttes tevékenységét megszervezni a természet erői elleni harcban, a szükséges anyagi javak termeléséért vívott küzdelemben, lehetetlen sikereket elérni a társadalom termelő tevékenységében — következésképpen lehetetlen magának a társadalmi termelésnek a létezése. Ebből következik, hogy olyan nyelv nélkül, mely érthető a társadalom számára és közös annak tagjai számára, a társadalom megszűnteti a termelést, felbomlik és megszűnik mint társadalom létezni. Ebben az értelemben a nyelv, az érintkezés eszköze, egyúttal a társadalom harcának és fejlődésének is eszköze.

Mint ismeretes, a nyelv valamennyi szava együttvéve alkotja a nyelv úgynevezett szótári szókészletét. A nyelv szótári szókészletében a legfőbb — az alapszókinccs, ahová mint annak magva, minden gyökőszó is tartozik. A nyelv alapszókinccse jóval kevésbé bő, mint a nyelv szótári szókészlete, azonban igen sokáig évszázadokon át él, és a nyelv számára új szavak képzéséhez ad alapot. A szótári szókészlet a nyelv állapotának képét tükrözi: minél gazdagabb és sokoldalúbb a szótári szókészlet, annál gazdagabb és fejlettebb a nyelv.

A szótári szókészlet azonban, egymagában véve, még nem nyelv, hanem inkább a nyelv építőanyaga. Mint ahogy az építőanyagok az építésnél nem jelentik az épületet, jöllehet nélkülük lehetetlen az épületet felépíteni, hasonlóképpen a nyelv szótári szókészlete sem jelenti magát a nyelvet, jöllehet nélküle semmi-féle nyelv sem gondolható el. A nyelv szótári szókészlete azonban igen nagy jelentőségre tesz szert, amikor azt felhasználja a nyelv nyelvtana, amely meghatározza a ragozás és a mondat-szerkesztés szabályait, és így a nyelvnek szabályos és értelmes jelleget ad. A nyelvtan (alaktan és mondattan) a ragozás és a mondat-szerkesztés szabályainak gyűjteménye. Következésképpen a nyelv éppen a nyelvtan segítségével kap lehetőséget arra, hogy az emberi gondolatokat anyagi nyelvi burokokba öltöztesse.

A nyelvtan megkülönböztető vonása abban áll, hogy megadja a szavak ragozásának szabályait, de nem konkrét szavakat, hanem általában minden konkrétság nélküli szavakat tart szem előtt; megadja a mondat-szerkesztés szabályait, de nem valamely konkrét mondatot tart szem előtt, például egy konkrét alanyt, egy konkrét állítmányt stb., hanem általában bármilyen mondatot, függetlenül ennek vagy annak a mondatnak konkrét formájától. Következésképpen a nyelvtan azzal, hogy elvonatkoztat az egyestől és konkréttól — mind a szavakban, mind a mondatokban —, az általánost ragadja meg, azt, ami a szavak ragozásának és a mondatfűzésnek alapját képezi, és ebből nyelvtani szabályokat, nyelvtani törvényeket szerkeszt. A nyelvtan az emberi gondolkodás hosszú elvonatkoztató munkájának eredménye, a gondolkodás hatalmas sikereinek mutatója.

Ebben a tekintetben a nyelvtan a mértanra emlékeztet, amely törvényeit a konkrét tárgytól elvonatkoztatva adja meg, a tárgyakat mint konkrétság nélküli testeket vizsgálja, s a köztük levő viszonyokat nem mint bizonyos konkrét tárgyak közti konkrét viszonyokat határozza meg, hanem mint minden konkrétság nélküli testek viszonyait általában.

Eltérően a felépítménytől, amely a termeléssel nem közvetlenül, hanem a gazdasági élet közvetítésével függ össze, a nyelv közvetlen kapcsolatban van az ember termelő tevékenységével éppúgy, mint bármely más tevékenységével, munkájának kivétel nélkül minden terén. Ezért a nyelv szótári szókészlete, amely a

legérzékenyebb a változások iránt, majdnem szakadatlanul változó állapotban van, s eközben a nyelvnek, a felépítménytől eltérően, nem kell megvárnia az alap felszámolását — változásokat visz be szótári szókészletébe az alap felszámolása előtt és függetlenül az alap állapotától.

De a nyelv szótári szókészlete nem úgy változik, mint a felépítmény, nem a régi kiküszöbölése és az új felépítése útján, hanem a meglevő szókészlet új szavakkal való kiegészítése útján, amelyek a társadalmi rend változásaival, a termelés fejlődésével, a kultúra, a tudomány stb. fejlődésével kapcsolatban keletkeztek. Bár a nyelv szótári szókészletéből rendszerint bizonyos számú elavult szó eltűnik, a szótári szókészlet sokkal több új szóval egészül ki. Ami az alapszókincset illeti, ez alapjában megmarad, és ezt mint a nyelv szótári szókészletének alapját használják.

Ez érthető is. Semmi szükség az alapszókincs megszüntetésére, ha sikeresen használható több történelmi időszak folyamán, nem is beszélve arról, hogy az évszázadok folyamán felgyűlt alapszókincs megsemmisítése, minthogy új alapszókincset rövid idő alatt nem teremthetünk, a nyelv megbénulására, az emberek érintkezésének teljes felbomlására vezetne.

A nyelv nyelvtani rendszere még sokkal lassabban változik, mint alapszókincse. A korszakok folyamán kidolgozott és a nyelv vérévé vált nyelvtani rendszer még lassabban változik, mint az alapszókincs. Természetesen, az idők folyamán változásokon megy át, tökéletesedik, javítja és pontosabbá teszi szabályait, új szabályokkal gazdagodik, de a nyelvtani rendszer alapjai igen sokáig megmaradnak, mivel mint a történelem mutatja sikeresen szolgálhatják a társadalmat több korszak folyamán.

A nyelv nyelvtani rendszere és alapszókincse tehát a nyelv alapja, sajátosságának lényege.

A történelem azt tanítja, hogy a nyelv nagyon szilárd, és óriási az ellenállóképessége az erőszakos asszimilációval szemben. Néhány történész, ahelyett hogy megmagyarázná ezt a jelenséget, beéri a csodálkozással. De csodálkozásra itt semmi ok sincs. A nyelv szilárdságát nyelvtani rendszerének és alapszókincsének szilárdsága magyarázza. A török asszimilálók évszázadokon át igyekeztek megnyomorítani, szétrombolni és megsemmisíteni a balkáni népek nyelvét. Ez alatt az idő alatt a balkáni

nyelvek szótári szókészlete komoly változásokon ment át, sok török szót és kifejezést fogadtak be, voltak „integrációk” is, „differenciációk” is, de a balkáni nyelvek mindezt elviselték és túléltek. Miért? Azért, mert ezeknek a nyelveknek a nyelvtani rendszere és alapszókinccse alapján megmaradt.

Mindebből az következik, hogy a nyelvet, a nyelv szerkezetét nem tekinthetjük egy bizonyos korszak termékének. A nyelv szerkezete, nyelvtani rendszere és alapszókinccse több korszak terméke.

Feltehető, hogy a mai nyelv elemei még az őskorban, a rabzolgaság előtt jöttek létre. Ez egyszerű nyelv volt, igen szegényes szótári szókészlettel, de megvolt nyelvtani rendszere, igaz, hogy kezdetleges, de mégis nyelvtani rendszere.

A termelés további fejlődése, az osztályok megjelenése, az írás megjelenése, az állam létrejötte, amelynek az igazgatáshoz szüksége volt többé-kevésbbé rendezett írásbeliségre, a kereskedelem fejlődése, amelynek méginkább szüksége volt rendezett írásbeliségre, a sajtó megjelenése, az irodalom fejlődése, mindez hatalmas változásokat idézett elő a nyelv fejlődésében. Ezalatt a törzsek és népek felaprózódtak és szétvándoroltak, keveredtek és kereszteződtek, később pedig megjelentek a nemzeti nyelvek és államok, forradalmi változások mentek végbe, a régi társadalmi rendeket újak váltották fel. Mindez még több változást idézett elő a nyelvben és fejlődésében.

Nagy tévedés azonban azt gondolni, hogy a nyelv fejlődése éppúgy folyt le, mint a felépítmény fejlődése: a létező megsemmisítése és az új felépítése útján. Valójában a nyelv fejlődése nem a létező nyelv megsemmisítése és egy új nyelv felépítése útján történt, hanem a létező nyelv alapelemeinek kifejlesztése és tökéletesítése útján. És ennek során az átmenet a nyelv egyik minőségéből egy másik minőségbe nem robbanás útján, nem a régi egycsapásra történő megsemmisítése és az új felépítése útján ment végbe, hanem az új minőség, az új nyelvszerkezet elemeinek fokozatos és hosszas felhalmozódása útján, a régi minőség elemeinek fokozatos elhalása útján.

Azt mondják, hogy a nyelv szakaszos fejlődésének elmélete marxista elmélet, mivel elismeri a hirtelen robbanás szükségességét, mint annak feltételét, hogy a nyelv a régi minőségből új minőségbe menjen át. Ez persze nem igaz, mert ebben az elmélet-

ben nehéz találni bármit is, ami marxista volna. És ha a szakasszosság elmélete csakugyan elismeri a hirtelen robbanásokat a nyelv fejlődésének történetében, annál rosszabb ránézve. A marxizmus nem ismer el hirtelen robbanásokat a nyelv fejlődésében, nem ismeri el a meglevő nyelv hirtelen halálát és egy új nyelv hirtelen felépülését. Lafargue-nak nem volt igaza, amikor „hirtelen nyelvi forradalomról” beszélt, amely „1789 és 1794 között ment végbe” Franciaországban (lásd Lafargue „Nyelv és forradalom” című broszúráját). Semmiféle nyelvi forradalom, mégkevésbé hirtelen forradalom, nem ment végbe akkor Franciaországban. Természetesen ez alatt az idő alatt a francia nyelv szótári szókészlete új szavakkal és új kifejezésekkel egészült ki, eltűnt néhány elavult szó és néhány szó jelentése megváltozott — és több nem is történt. De az efféle változások semmiképpen sem döntik el a nyelv sorsát. A nyelvben a legfőbb a nyelvtani rendszer és az alapszókincs. A francia nyelv nyelvtani rendszere és alapszókincse azonban nemcsak hogy nem enyészett el a francia polgári forradalom idején, hanem lényeges változások nélkül megmaradt, és nemcsak hogy megmaradt, hanem tovább él ma is a modern francia nyelvben. Arról már nem is beszélek, hogy a meglevő nyelv megsemmisítéséhez és új nemzeti nyelv felépítéséhez („hirtelen nyelvi forradalom”!) nevetségesen kevés öthat esztendő — ehhez évszázadok kellenek.

A marxizmus azt tartja, hogy a nyelv átmenete a régi minőségből új minőségbe nem robbanás útján, nem a meglevő nyelv megsemmisülése és új nyelv keletkezése, hanem az új minőség elemeinek fokozatos felhalmozódása útján, következésképpen a régi minőség elemeinek fokozatos elhalála útján megy végbe.

Altalában azoknak az elvtársaknak a tájékoztatására, akik vonzódnak a robbanásokhoz, meg kell mondanunk, hogy a régi minőségből új minőségbe robbanás útján való átmenet törvénye nemcsak a nyelv fejlődésének történetére nem alkalmazható, hanem nem mindig alkalmazható az alap vagy felépítmény jellegű más társadalmi jelenségekre sem. Ez a törvény kötelező arra a társadalomra, amely ellenséges osztályokra oszlik. De egyáltalán nem kötelező arra a társadalomra, amelyben nincsenek ellenséges osztályok. Mi nyolc-tíz esztendő leforgása alatt országunk mezőgazdaságában megvalósítottuk az átmenetet a burzsoá

egyéni-paraszti rendről a szocialista kolhozrendre. Ez forradalom volt, amely megsemmisítette a régi burzsoá gazdasági rendet a falun és új, szocialista rendet teremtett. De ez a forradalom nem robbanás útján ment végbe, vagyis nem a fennálló hatalom megdöntése és új hatalom megteremtése útján, hanem a falu régi burzsoá rendszeréről egy újra való fokozatos áttérés útján. És ezt azért sikerült véghezvinni, mert ez felülről jövő forradalom volt, mert a forradalmi átalakulás a fennálló hatalom kezdeményezésére ment végbe, a parasztság zömének támogatásával.

Azt mondják, hogy a nyelvek kereszteződésének a történelemben előfordult sok ténye alapot ad arra a feltevésre, hogy a kereszteződés alkalmával új nyelv alakul robbanás útján, a régi minőségből új minőségbe való hirtelen átmenet útján. Ez teljesen helytelen.

A nyelvek kereszteződését nem lehet úgy tekinteni, mint valamely döntő csapás egyszeri aktusát, amely néhány év leforgása alatt meghozza eredményeit. A nyelvek kereszteződése hosszas folyamat, amely évszázadokon át tart. Ennélfogva itt semmiféle robbanásról nem lehet szó.

Továbbá. Teljesen helytelen lenne azt gondolni, hogy, mondjuk, két nyelv kereszteződése eredményeképpen egy új, harmadik nyelv keletkezik, amely egyik keresztezett nyelvre sem hasonlít és minőségileg különbözik mindegyiktől. A valóságban a kereszteződéskor az egyik nyelv rendszerint győztesként kerül ki, megőrzi nyelvtani rendszerét, megőrzi alapszókincsét és saját fejlődésének belső törvényei szerint fejlődik tovább, ezzel szemben a másik nyelv fokozatosan elveszti minőségét és fokozatosan elhal.

Következésképpen a kereszteződés nem valamely új, harmadik nyelvet eredményez, hanem megőrzi az egyik nyelvet, megőrzi annak nyelvtani rendszerét és alapszókincsét s lehetővé teszi számára, hogy saját fejlődésének belső törvényei szerint fejlődjék.

Igaz, eközben a győztes nyelv szótári szókészlete bizonyos mértékben gazdagodik a legyőzött nyelv szókészletéből, ez azonban nem gyengíti, hanem ellenkezőleg, erősíti a győztes nyelvet.

Ez történt például az orosz nyelvvel, amellyel történelmi fejlődése során számos más nép nyelve kereszteződött, s amely mindig győztesként került ki.

Természetesen az orosz nyelv szótári szókészlete ennek során kiegészült más nyelvek szótári szókészletéből, ez azonban nem gyengítette, sőt, ellenkezőleg, gazdagította és erősítette az orosz nyelvet.

Ami az orosz nyelv nemzeti eredetiségét illeti, az a legkisebb csorbát sem szenvedte, mert az orosz nyelv megőrizte nyelvtani rendszerét és alapszókincsét, továbbra is saját belső fejlődési törvényei szerint haladt és fejlődött.

Nem lehet kétséges, hogy a kereszteződési elmélet semmi komolyat sem nyújthat a szovjet nyelvtudománynak. Ha igaz az, hogy a nyelvészet fő feladata a nyelvfejlődés belső törvényeinek tanulmányozása, el kell ismernünk, hogy a kereszteződési elmélet nemcsak nem oldja meg ezt a feladatot, de még csak fel sem veti — egyszerűen nem veszi észre, vagy nem érti meg.

Kérdés. Helyesen járt-e el a „Pravda”, amikor szabad vitát indított a nyelvészet kérdéseiről?

Válasz. Helyesen járt el.

Hogy milyen irányban dőlnek el a nyelvészet kérdései — ez a vita végén világlik ki. De már most elmondhatjuk, hogy a vita nagy haszonnal járt.

A vita mindenekelőtt tisztázta, hogy a nyelvtudományi szervekben — a központban és a köztársaságokban egyaránt — olyan rendszer uralkodott, amely nem méltó a tudományhoz és a tudomány művelőihöz. A szovjet nyelvtudomány állapotának legkisebb kritikáját, sőt még az úgynevezett „új tan” bírálatának legfélényebb kísérletét is üldözték és elvágták a nyelvtudomány vezető körei. N. J. Marr hagyatékának bírálatáért, N. J. Marr tanításának legkisebb helytelenítéséért értékes munkatársakat és kutató nyelvészeket mozdítottak el állásukból, vagy helyeztek alacsonyabb beosztásba. A nyelvtudomány művelői nem tárgyi tudásuk alapján kerültek felelős beosztásba, hanem annak alapján, hogy feltétlenül elismerik-e N. J. Marr tanítását.

Mindenki tudja azt, hogy semmiféle tudomány nem fejlődhet és nem érhet el sikereket a vélemények harca, a kritika sza-

badsága nélkül. Ezt az általánosan elismert szabályt azonban minden teketória nélkül figyelmen kívül hagyták és lábbal tipor-ták. Kialakult a csálhatatlan vezetőknek egy zárt csoportja, amely biztosította magát mindenfajta lehetséges kritikával szem-ben, s önkényeskedni és arcátlankodni kezdett.

Ennek egyik példája az úgynevezett „Bakui tanfolyam” (elő-adások, amelyeket N. J. Marr Bakuban tartott). Ezeket maga a szerző selejtezte ki, ő maga tiltotta meg újabb kiadásukat, azon-ban a vezetők kasztjának (Mescsanyinov elvtárs N. J. Marr „tanítványainak” nevezi őket) rendelkezésére a sorozatot újra kiadták és minden fenntartás nélkül besorolták a hallgatóknak ajánlott segédkönyvek közé. Ez azt jelenti, hogy a hallgatókat megtévesztették, mert a kiselejtezett „Tanfolyamot” teljes értékű segédkönyvként adták nekik. Ha nem volnék meggyőződve Mes-csanyinov elvtársnak és a nyelvtudomány többi művelőinek be-csületességéről, azt mondanám, hogy az ilyen eljárás egyértelmű a kártevással.

Hogyan történhetett ez? Azért történhetett meg, mert a nyelvtudományban létrejött arakcsejevi rendszer⁷ dédelgeti a fele-lőtlenséget és buzdítja az ilyen visszaéléseket.

A vita mindenekelőtt azért bizonyult szerfölött hasznosnak, mert fényt derített erre az arakcsejevi rendszerre és szétzúzta azt.

A vita jelentősége azonban ebben nem merül ki. A vita nem-csak szétzúzta a nyelvtudományban uralkodó régi rendszert, hanem egyúttal rávilágított a nézeteknek arra a hihetetlen zűr-zavarára is, amely a nyelvtudomány legfontosabb kérdéseit ille-tőleg e tudományág vezető köreiben uralkodik. Marr „tanítvá-nyai” a vita megkezdéséig hallgattak és elhallgatták a nyelv-tudomány gyászos állapotát. A vita megkezdése után azonban már lehetetlen volt hallgatni, kénytelenek voltak állást foglalni a sajtó hasábjain. És mi történt? Kiderült, hogy Marr tanításában egész sor hézag, hiba, tisztázatlan probléma, kidolgozatlan tétel van. Felmerül a kérdés, hogy miért csak a vita megnyitása után beszéltek erről Marr „tanítványai”? Miért nem fordítottak erre korábban gondot? Miért nem beszéltek erről nyíltan és becsüle-tesen, idejében, amint ez a tudomány művelőihez illik?

Marr „tanítványai”, Marr „néhány” hibáját beismerve, úgy látszik, azt gondolják, hogy a szovjet nyelvtudományt kizárólag

Marr elméletének „pontosabb” kidolgozása alapján lehet továbbfejleszteni s Marr elméletét marxista elméletnek tartják. Ezt már nem, kíméljenek meg bennünket Marr „marxizmusától”. Marr valóban akart és igyekezett marxista lenni, de nem tudott marxistává válni. A marxizmusnak csak egyszerűsítője és vulgariizálója volt a „proletkultosok” és a „RAPP”-követők fajtájából.

Marr azzal, hogy a nyelvet felépítménynek minősítette, helytelen, nem-marxista tételt vitt be a nyelvtudományba és tévútra vitte önmagát, tévútra vitte a nyelvtudományt. A szovjet nyelvtudomány nem fejleszthető helytelen tétel alapján.

Marr bevitt a nyelvtudományba egy másik, ugyancsak helytelen és nem-marxista tételt, amikor a nyelv „osztályjellegét” tanította, és tévútra vitte önmagát, tévútra vitte a nyelvtudományt. Olyan tétel alapján, amely helytelen, amely a népek és a nyelvek történetének egész menetével ellenkezik, nem fejleszthető a szovjet nyelvtudomány.

Marr a nyelvtudományba a marxizmusmal össze nem egyeztethető, szerénytelen, pöffeszkedő, fennhéjázó tónust vitt be, amely mindannak pusztá és könnyelmű tagadására vezet, ami a nyelvtudományban Marr előtt volt.

Marr nagy hangon „idealistának” pellengérezi ki az összehasonlító történelmi módszert. Pedig ki kell jelentenünk, hogy az összehasonlító történelmi módszer, komoly hiányai ellenére, még mindig jobb, mint Marr valóban idealista négyelemes analízise, mert az előbbi munkára, a nyelvek tanulmányozására ösztönöz, ezzel szemben az utóbbi csak arra ösztönöz, hogy a kemencepadkán heverjünk és kávézacsból jósolgassunk a hírhedt négy elem körén belül maradva.

Marr minden olyan kísérletet, amely a nyelvcsoportok (családok) tanulmányozására irányul, nagy hangon az „ősnyelvi” elmélet megnyilvánulásának minősít. Pedig tagadhatatlan, hogy például a szláv nemzetek nyelvi rokonsága nem kétséges, s hogy e nemzetek nyelvi rokonságának tanulmányozása a nyelvtudománynak nagy hasznára lehetne a nyelv fejlődéstörvényeinek tanulmányozásában. Érthető, hogy az „ősnyelv” elméletének ehhez semmi köze.

Amikor Marrt és különösen „tanítványait” hallgatjuk, azt gondolhatnók, hogy Marr előtt semmiféle nyelvtudomány sem

létezett, és hogy a nyelvtudomány Marr „új tanának” megjelenésével kezdődött. Marx és Engels ezen a téren sokkal szerényebbek: ők azt tartották, hogy az ő dialektikus materializmusuk a tudományok — a többi közt a filozófia — fejlődésének, az előző korokban megtett fejlődésének terméke.

Ilyenformán a vita abban a tekintetben is lendített az ügyön, hogy feltárta a szovjet nyelvtudomány ideológiai fogyatékosságait.

Azt gondolom, hogy minél gyorsabban szabadul meg nyelvtudományunk Marr hibáitól, annál gyorsabban lehet kivezetni abból az áldatlan helyzetből, amelyben most van.

Az arakcsejevi rendszer megszüntetése a nyelvtudományban, szabadulás Marr hibáitól, a marxizmus meghonosítása a nyelvtudományban — véleményem szerint ez az az út, amelyen a szovjet nyelvtudományt meg lehetne gyógyítani.

„Pravda”, 1950 június 20.

A NYELVTUDOMÁNY NÉHÁNY KÉRDÉSÉHEZ

VÁLASZ J. KRASENYINNYIKOVA ELVTÁRSNŐNEK

Krasenyinnyikova elvtársnő!

Válaszolk kérdéseire.

1. Kérdés. Ön meggyőzően kimutatja cikkében, hogy a nyelv sem nem alap, sem nem felépítmény. Megfelelne-e az igazságnak, ha azt tartanánk, hogy a nyelv olyan jelenség, amely az alapnak is, a felépítménynek is sajátja, vagy pedig helyesebb volna, ha azt tartanánk, hogy a nyelv közbülső jelenség?

Válasz. Természetesen a nyelvnek mint társadalmi jelenségnek megvan az a minden társadalmi jelenségre, köztük az alapra és a felépítményre is jellemző közös vonása, hogy a társadalmat szolgálja, ugyanúgy mint minden más társadalmi jelenség, köztük az alap és a felépítmény is. De ez tulajdonképpen az egyetlen közös vonás, amely minden társadalmi jelenség sajátja. A továbbiakban komoly különbségek kezdődnek a társadalmi jelenségek között.

Arról van szó, hogy a társadalmi jelenségeknek e közös vonáson kívül megvannak a maguk különleges sajátosságai, amelyek megkülönböztetik őket egymástól, amelyek mindennél fontosabbak a tudomány szempontjából. Az alap különleges sajátosságai abban rejlenek, hogy az alap gazdaságilag szolgálja a társadalmat. A felépítmény különleges sajátosságai abban rejle-

nek, hogy a felépítmény politikai, jogi, esztétikai és más eszmékkel szolgálja a társadalmat, és létrehozza a társadalom számára a megfelelő politikai, jogi és egyéb intézményeket. Miben rejlenek mármost a nyelv különleges sajátosságai, amelyek megkülönböztetik más társadalmi jelenségektől? Ezek a sajátosságok abban állnak, hogy a nyelv a társadalmat mint az emberek érintkezésének eszköze, mint a gondolatok kicserélésének eszköze a társadalomban, mint olyan eszköz szolgálja, amely lehetővé teszi az embereknek, hogy megértsék egymást és megszervezzék a közös munkát az emberi tevékenység minden területén, a termelés területén éppúgy, mint a gazdasági viszonyok területén, a politika területén éppúgy, mint a kultúra területén, a társadalmi életben éppúgy, mint a mindennapi életben. Ezek a sajátosságok csakis a nyelvre jellemzők, és mert csakis a nyelvre jellemzők, éppen azért a nyelv önálló tudomány — a nyelvtudomány — tanulmányának tárgya. A nyelvnek e sajátosságai nélkül a nyelvtudomány elveszítené jogát az önálló létre.

Röviden: a nyelvet nem számíthatjuk sem az alapok, sem a felépítmények kategóriájához.

Nem számíthatjuk a nyelvet az alap és a felépítmény között álló „közbülső” jelenségek kategóriájához sem, minthogy ilyen „közbülső” jelenségek nincsenek.

De talán lehetséges lenne a nyelvet a társadalom termelőerőinek kategóriájához, mondjuk a munkaeszközök kategóriájához számítani? Valóban, a nyelv és a munkaeszközök között van bizonyos hasonlóság: a munkaeszközök, akárcsak a nyelv, mintegy közömbösséget tanúsítanak az osztályokkal szemben, és egyformán szolgálhatják a társadalom különböző osztályait, a régieket éppúgy, mint az újakat. Vajjon ez a körülmény ad-e okot arra, hogy a nyelvet a munkaeszközök kategóriájához számítsuk? Nem, nem ad okot.

Marr egy időben, amikor látta, hogy tétele — „a nyelv felépítmény az alapon” — ellenvetésekkel találkozik, elhatározta, hogy „frontot” változtat és kijelentette, hogy „a nyelv munkaeszköz”. Igaza volt-e Marrnak, amikor a nyelvet a munkaeszközök kategóriájához számította? Nem, semmiesetre sem volt igaza.

A nyelv és a munkaeszközök között ugyanis az imént emlí-

tett hasonlóságon kívül egyéb hasonlóság nincs. Ehelyett azonban a nyelv és a munkaeszközök között gyökeres különbség van. Ez a különbség abban áll, hogy a munkaeszközök anyagi javakat termelnek, a nyelv ellenben semmit sem termel, illetve mindössze szavakat „termel”. Pontosabban szólva: az emberek, ha van munkaeszközük, anyagi javakat tudnak termelni, de ugyan-ezek az emberek, ha van nyelvük, de nincs munkaeszközük, nem tudnak anyagi javakat termelni. Nem nehéz megérteni, hogy ha a nyelv képes volna anyagi javakat termelni, a fecsegők lennének a világ leggazdagabb emberei.

2. Kérdés. Marx és Engels úgy határozzák meg a nyelvet, mint „a gondolat közvetlen valóságát”, mint „gyakorlati... valóságos tudatot”. „Eszmék — mondja Marx — nem léteznek a nyelvtől elszakítva”⁸. Az Ön véleménye szerint milyen mértékben kell a nyelvtudománynak a nyelv értelmi oldalával, szemantikával, illetőleg történelmi szemasziológiával és stilisztikával foglalkoznia, vagy talán egyedül a formának kell-e a nyelvtudomány tárgyának lennie?

Válasz. A szemantika (szemasziológia) a nyelvtudomány egyik fontos része. A szavak és kifejezések értelmi oldalának komoly jelentősége van a nyelv tanulmányozásában. Ezért a szemantikának (szemasziológiának) biztosítani kell a nyelvtudományban az őt megillető helyet.

A szemantika kérdéseinek feldolgozása és adatainak felhasználása során azonban semmiképpen sem szabad túlbecsülni a szemantika jelentőségét, s még kevésbé szabad vele visszaélni. Néhány nyelvészre gondolok, akik a kelleténél jobban belemerültek a szemantikába, és megvetően kezelik a nyelvet mint „a gondolat közvetlen valóságát”, amely elválaszthatatlanul egybekapcsolódik a gondolkodással, elszakítják a gondolkodást a nyelvtől, és azt állítják, hogy a nyelv elavulóban van, hogy nyelv nélkül is meg lehet lenni.

Felhívom a figyelmét Marr következő szavaira:

„A nyelv csak annyiban létezik, amennyiben hangokban jelentkezik; a gondolkodó tevékenység megjelenési forma nélkül is végbemegy... A nyelv (a hangnyelv) ma már azon az úton

van, hogy átadja funkcióit új találmányoknak, amelyek feltétlenül legyőzik a teret, a gondolkodás viszont felfelé halad a multban felhasználatlanul hagyott tartalékainak és új szerzeményeinek segítségével, s fel kell váltania és teljesen helyettesítenie kell a nyelvet. A jövő nyelve — a természeti anyagtól mentes technikával fejlődő gondolkodás. Semmiféle nyelv, még a hangnyelv sem állhat meg előtte, amely mégiscsak kapcsolatban van a természet szabályaival” (N. J. Marr Válogatott munkái).

Ha ezt a „munka-mágikus” titkos beszédet lefordítjuk egyszerű nyelvre, arra a következtetésre juthatunk, hogy:

- a) Marr elszakítja a gondolkodást a nyelvtől;
- b) Marr úgy véli, hogy az emberek érintkezése nyelv nélkül is megvalósítható, magának a nyelv „természeti anyagától” mentes, „a természet szabályaitól” mentes gondolkodásnak a segítségével;
- c) Marr azzal, hogy elszakítja a gondolkodást a nyelvtől és „megszabadítja” a nyelvi „természeti anyagtól” — az idealizmus mocsarába süllyed.

Vannak, akik azt mondják, hogy a gondolatok az ember fejében előbb keletkeznek, semmint őket a beszédben kimondják, vagyis nyelvi anyag, nyelvi burok nélkül keletkeznek, úgyszólván meztelenül. Ez azonban egyáltalán nem igaz. Bármilyen gondolatok keletkeznek is az ember fejében és bármikor keletkeznek is, csak a nyelvi anyag alapján, a nyelvi kifejezések és mondatok alapján keletkezhetnek és létezhetnek. Olyan gondolatok, amelyek mentesek a nyelvi anyagtól, mentesek a nyelvi „természeti anyagtól” — nem léteznek. „A nyelv a gondolat közvetlen valósága” (M a r x). A gondolat realitása a nyelvben nyilvánul meg. Csak idealisták beszélhetnek olyan gondolkodásról, amely független a nyelv „természeti anyagától”, csak idealisták beszélhetnek nyelvnélküli gondolkodásról.

Röviden: a szemantika túlbecsülése és a szemantikával való visszaélés Marrrt az idealizmushoz vezette.

Következésképpen, ha megóvjuk a szemantikát (szemasziológiát) az olyanfajta túlzásoktól és visszaélésektől, mint amelyeket Marr és néhány „tanítványa” követett el, az nagy hasznára válhat a nyelvtudománynak.

3. **Kérdés.** Ön tökéletesen helyesen mondotta, hogy a burzsoá és a proletár eszméi, képzetei, szokásai és erkölcsi elvei szöges ellentétek. Ezeknek a jelenségeknek osztályjellege feltétlenül visszatükröződött a nyelv szemantikai oldalán (olykor pedig a formáján — szótári szókészletén — is, amint az Ön cikke erre helyesen rámutat). Beszélhetünk-e a konkrét nyelvi anyagnak és elsősorban a nyelv értelmi oldalának elemzése során a nyelvben kifejezett fogalmak osztálylényegéről, különösen azokban az esetekben, amikor nemcsak az ember gondolatának, hanem az ember valóságához való viszonyának nyelvi kifejezéséről van szó, vagyis amikor különösen élesen tűnik ki az ember osztályhovatartozása?

Válasz. Röviden szólva, Ön azt akarja tudni, hatnak-e az osztályok a nyelvre, beviszik-e a nyelvbe sajátos szavakat és kifejezéseiket, vannak-e olyan esetek, amikor az emberek ugyanannak a szónak és kifejezésnek különböző értelmi jelentést adtak osztályhovatartozásuktól függően.

Igen, az osztályok hatnak a nyelvre, beviszik a nyelvbe sajátos szavakat és kifejezéseiket, és néha különbözőképpen értik ugyanazokat a szavakat és kifejezéseket. Ehhez nem fér kétség.

Ebből azonban nem következik az, hogy a sajátos szavaknak és kifejezéseknek éppúgy, mint a szemantikai különbségeknek, komoly jelentőségük lehet az egész nép által használt egységes nyelv fejlődése szempontjából, hogy képesek gyengíteni annak jelentőségét, vagy megváltoztatni jellegét.

Először is, ilyen sajátos szavak és kifejezések éppúgy, mint a szemantikai különbségek esetei, olyan csekély számúak a nyelvben, hogy az egész nyelvi anyagnak aligha jelentik egy százalékát. Következésképpen a szavak és kifejezések egész többi túlnyomó tömege, valamint szemantikájuk, közös a társadalom minden osztálya számára.

Másodszor, azokat a sajátos szavakat és kifejezéseket, amelyeknek osztályárnyalatuk van, a beszédben nem valamilyen „osztály”-nyelvtan szabályai szerint használják, amely a valóságban nem létezik, hanem a létező és az egész nép által használt nyelv nyelvtani szabályai szerint.

Tehát a sajátos szavak és kifejezések, továbbá a nyelv sze-

mantikájában előforduló különbségek ténye nem cáfolják, hanem ellenkezőleg, igazolják az egész nép által használt egységes nyelv létét és szükségességét.

4. Kérdés. Cikkében teljes joggal minősíti Marrt a marxizmus vulgarizálójának. Azt jelenti-e ez, hogy a nyelvészeknek, köztük nekünk fiataloknak is, el kell vetnünk Marr egész nyelvészeti örökségét, noha Marrnak mégiscsak sok értékes nyelvészeti tanulmánya van (ezekről a vita során Csikobava, Szanzsejev elvtársak és mások írtak)? Átvehetjük-e — ha kritikailag közeledünk Marrhoz — mégis azt, ami nála hasznos és értékes?

Válasz. Természetesen, Marr művei nemcsak hibákból állnak. Marr igen durva hibákat követett el, amikor eltorzított formában vitte be a nyelvészetbe a marxizmus elemeit, amikor önálló nyelvelméletet próbált alkotni. De vannak Marrnak egyes jó, nagy hozzáértéssel megírt művei, amelyekben, megfélekezve saját elméleti igényeiről, lelkiismeretesen és — meg kell adni — hozzáértően tanulmányoz egyes nyelveket. Az ilyen művekben szép számmal lehet értékes és tanulságos dolgokat találni. Világos, hogy ezt az értékeset és tanulságosat át kell venni Martról és fel kell használni.

5. Kérdés. Sok nyelvész a szovjet nyelvtudományban észlelhető pangás egyik okának a formalizmust tartja. Nagyon szeretnénk tudni az Ön véleményét arról, hogy mi a formalizmus a nyelvtudományban, és hogyan lehet leküzdeni?

Válasz. Marr és „tanítványai” „formalizmussal” vádolnak minden nyelvészt, aki nem fogadja el Marr „új tanát”. Ez természetesen komolytalanság és sületlenség.

Marr a nyelvtant üres „formaságnak”, azokat az embereket pedig, akik a nyelvtani rendszert a nyelv alapjának tartották, formalistáknak tekintette. Ez már merő ostobaság.

Azt gondolom, hogy az „új tan” szerzői azért fundálták ki a „formalizmust”, hogy megkönnyítsék harcukat ellenfeleik ellen a nyelvtudományban.

A szovjet nyelvtudományban észlelhető pangás oka nem a

Marr és „tanítványai” által kifundált „formalizmus”, hanem az arakcsejevi rendszer és az elméleti fogyatékok a nyelvtudomány területén. Az arakcsejevi rendszert Marr „tanítványai” teremtték meg. Az elméleti zűrzavart Marr és legközelebbi fegyvertársai vitték be a nyelvtudományba. Hogy megszűnjék a pangás, egyiket is, másikat is fel kell számolni. E fekélyeknek eltávolítása meggyógyítja majd a szovjet nyelvtudományt, kivezeti a széles országútra, és lehetővé teszi a szovjet nyelvtudománynak, hogy az első helyet foglalja el a világ nyelvtudományában.

1950 június 29.

„Pravda”, 1950 július 4.

VÁLASZ AZ ELVTÁRSNAK

SZANZSEJEV ELVTÁRSNAK

Tisztelt Szanzsejev elvtárs!

Nagy késéssel válaszolok levelére, mert csak tegnap adták át a Központi Bizottság irodájából.

Ön feltétlenül helyesen értelmezi a nyelvjárások kérdésében elfoglalt álláspontomat.

Az „osztály”-nyelvjárások, amelyeket helyesebb volna zsargonoknak nevezni, nem a néptömegeket szolgálják, hanem a társadalom egy szűkkörű felső rétegét. Azonkívül nincs saját nyelvtani rendszerük és alapszókincsük. Ennélfogva semmiképpen sem fejlődhetnek önálló nyelvekké.

Ezzel szemben a helyi („területi”) nyelvjárások a néptömegeket szolgálják s van nyelvtani rendszerük és alapszókincsük. Ennélfogva egyes helyi nyelvjárások a nemzetek kialakulásának folyamán a nemzeti nyelvek alapjává válhatnak és önálló nemzeti nyelvekké fejlődhetnek. Így történt például az orosz nyelv kurszk-oreli nyelvjárásával (kurszk-oreli „beszéd”), amely az orosz nemzeti nyelv alapjává lett. Ugyanezt kell mondanunk az ukrán nyelv poltava-kievi nyelvjárásáról, mely az ukrán nemzeti nyelv alapjává lett. Ami e nyelvek többi nyelvjárását illeti, ezek elvesztik önálló létüket, beolvadnak ezekbe a nyelvekbe és eltűnnek bennük.

Előfordul az ellenkező folyamat is, amikor egy olyan nép egységes nyelve, mely a fejlődés szükséges gazdasági feltételei-

nek hiánya következtében még nem vált nemzetté, tönkremegy annak következtében, hogy ez a nép államilag széthullik, a helyi nyelvjárások azonban, amelyek még nem őrlődtek fel az egységes nyelvben, felvirulnak és alapot adnak egyes önálló nyelvek kialakulásához. Lehetséges, hogy ez történt például az egységes mongol nyelv esetében.

1950 július 11.

„Pravda”, 1950 augusztus 2.

D. BELKIN ÉS SZ. FURER ELVTÁRSAKNAK

Megkaptam levelüket.

Az Önök hibája abban áll, hogy összekeverték két különböző dolgot, és más kérdéssel cserélték fel azt a kérdést, amellyel Krasnyinnyikova elvtársnőnek adott válaszümban foglalkoztam.

1. Ebben a válaszümban Marrt bírálom, aki a nyelvről (a hangnyelvről) és a gondolkodásról szölvá elszakítja a nyelvet a gondolkodástól és ilymódon idealizmusba esik. Válaszümban tehát normális emberekről van szó, akiknek van nyelvük. És itt azt állítom, hogy ilyen embereknél a gondolatok csupán a nyelvi anyag alapján keletkezhethetnek, hogy meztelen gondolatok, amelyek nem kapcsolatosak nyelvi anyaggal, nyelvvel bíró emberek-nél nem léteznek.

Ahelyett hogy elfogadnák, vagy elvetnék ezt a megállapítást, Önök abnormális, nyelvnélküli, süketnéma emberekre hivatkoznak, akiknek nincsen nyelvük, és akiknek gondolatai természetesen nem keletkezhethetnek nyelvi anyag alapján. Mint látják, ez teljesen más téma, amelyről nem beszéltem, és amelyet nem érint-hettem, mert a nyelvtudomány normális emberekkel foglalkozik, akiknek van nyelvük, nempedig abnormális, süketnéma emberekkel, akiknek nincs nyelvük.

Önök a tárgyalat kérdést más kérdéssel cserélték fel, amelyről nem folyt vita.

2. Belkin elvtárs leveléből kitűnik, hogy egy kalap alá veszi a „szőnyelvet” (hangnyelvet) és a „gesztusok nyelvét” (Marr szerint „kéz”-nyelv). Nyilván úgy gondolja, hogy a gesztusok nyelve és a szavak nyelve egyenlő jelentőségű, hogy az emberi társadalomnak egy időben nem volt szavakból álló nyelve, hogy

akkor a „kéz”-nyelv helyettesítette a később keletkezett szónyelvet.

De ha Belkin elvtárs valóban így gondolja, komoly hibát követ el. A hangnyelv vagy szónyelv volt mindig az emberi társadalomnak egyetlen nyelve, amely alkalmas volt arra, hogy az emberek érintkezésének teljesértékű eszköze legyen. A történelem nem ismer egyetlen még oly elmaradott emberi társadalmat sem, amelynek nem volt saját hangnyelve. A néprajz nem ismer egyetlen elmaradott népet sem, amelynek ne lett volna hangnyelve, még ha az a nép olyan ősi, vagy még ősibb állapotban élt is, mint mondjuk az ausztráliai, vagy tűzföldi népek a múlt században. A hangnyelv az emberiség történelmében azoknak az erőket egyike, amelyek az embereket segítették, hogy az állatvilágból kiemelkedjenek, társadalomban egyesüljenek, fejlesszék gondolkodó képességüket, megszervezzék a társadalmi termelést, sikeres küzdelmet folytassanak a természet erői ellen és eljussanak a haladáshoz mai fokára.

Ebben a vonatkozásban az úgynevezett gesztusnyelv jelentősége, annak rendkívüli szegénysége és korlátozottsága következtében, igen csekély. Ez tulajdonképpen nem nyelv, sőt nem is nyelvpótló, amely többé-kevésbé helyettesítheti a hangnyelvet, hanem kiegészítő eszköz, mégpedig rendkívül korlátolt lehetőségekkel bíró eszköz, amelyet az ember néha azért használ, hogy beszédében bizonyos mozzanatokat hangsúlyozzon. A gesztusnyelvet ugyanúgy nem lehet egy színvonalra állítani a hangnyelvvvel, mint ahogy nem lehet egy színvonalra helyezni az ősi fakapát napjaink hernyótalpas traktorával, amely öt eketestet és soros vetőgépet vontat.

3. Mint látható, Önöket elsősorban a süketnémák érdeklik és csak azután a nyelvtudomány problémái. Ügylátszik, éppen ez a körülmény készítette Önöket, hogy több kérdéssel forduljanak hozzám. Nos, ha mindenáron kívánják, nincs ellenemre, hogy eleget tegyek kérésüknek. Tehát hogyan is áll a dolog a süketnémákkal? Működik-e náluk a gondolkodás, támadnak-e gondolataik? Igen, működik gondolkodásuk, támadnak gondolataik. Világos, hogy mivel a süketnémáknak nincs nyelvük, gondolataik nem támadhatnak nyelvi anyag alapján. Nem jelenti-e ez azt, hogy a süketnémák gondolatai meztelenek, nem kapcsolódnak össze „a

természet normáival" (Marr kifejezése)? Nem, nem azt jelenti. A süketnémák gondolatai csupán azoknak a képeknek, érzeteknek, képzeteknek alapján keletkezhetnek és létezhetnek, amelyek életük során a külső világ tárgyairól és ezek kapcsolatairól a látó, tapintó, ízlelő és szagló szervek révén halmozódnak fel bennük. Az a gondolat, mely e képeken, érzeteken, képzeteken kívül van — üres, hiányzik belőle mindennemű tartalom, azaz nem létezik.

1950 július 22.

„Pravda”, 1950 augusztus 2.

A. HOLOPOV ELVTÁRSNAK

Megkaptam levelét.

Kissé késtem a válasszal, mert túl vagyok halmozva munkával.

Az Ön levele hallgatólagosan két feltevésből indul ki: abból a feltevésből, hogy szabad idézni ennek vagy annak a szerzőnek munkáit elszakítva attól a történelmi időszaktól, amelyről az idézet szól, és másodszor, abból a feltevésből, hogy a marxizmusnak ezek vagy azok a következtetései és tételei, amelyek a történelmi fejlődés egy időszakának tanulmányozása eredményeként jöttek létre, helyesek a fejlődés minden szakaszára és így változatlanoknak kell maradniuk.

Meg kell mondanom, hogy mind a két feltevés mélységesen hibás.

Íme néhány példa:

1. A múlt század negyvenes éveiben, amikor még nem volt monopolkapitalizmus, amikor a kapitalizmus többé-kevésbé simán, felfelé ívelő vonalon fejlődött, új, általa még el nem foglalt területekre terjeszkedett ki, az egyenlőtlen fejlődés törvénye pedig még nem hathatott teljes erővel — Marx és Engels arra a következtetésre jutott, hogy a szocialista forradalom nem győzhet egyvalamely országban, hogy csupán egy együttes, minden civilizált országban, vagy a civilizált országok többségében bekövetkezett csapás eredményeképpen győzhet. Ez a következtetés aztán irányadó tétellé vált minden marxista számára.

A XX. század elején azonban, különösen az első világháború idején, amikor már mindenki világosan látta, hogy a monopóliumok előtti kapitalizmus nyilvánvalóan monopolkapitalizmussá

fejlődött, amikor a felfelé haladó kapitalizmus halódó kapitalizmussá vált, amikor a háború feltárta az imperialista világfront gyógyíthatatlan gyengeségeit, az egyenlőtlen fejlődés törvénye pedig eleve meghatározta, hogy a különböző országokban különböző időben érik meg a proletárforradalom, — Lenin a marxista elméletből kiindulva arra a következtetésre jutott, hogy a fejlődés új feltételei között a szocialista forradalom teljesen győzedelmeskedhet egy, egymagában vett országban is, hogy a szocialista forradalom egyidejű győzelme minden országban, vagy a civilizált országok többségében lehetetlen, mert ezekben az országokban a forradalom nem érett meg egyenlő mértékben, hogy Marx és Engels régi tétele az új történelmi feltételeknek már nem felel meg.

Mint látható, itt a szocializmus győzelmének kérdésében két különböző következtetéssel van dolgunk, amelyek nemcsak ellentmondanak egymásnak, hanem ki is zárják egymást.

Holmi bibliamagyarázók és talmudisták, akik nem hatolnak a dolog lényegébe és formálisan, a történelmi feltételektől elszakítva idézgetnek, azt mondhatják, hogy e következtetések közül az egyiket el kell vetni, mint olyat, amely feltétlenül helytelen, a másik következtetést pedig, mint feltétlenül helyeset, ki kell terjeszteni a fejlődés valamennyi szakaszára. A marxistáknak azonban tudniuk kell, hogy a bibliamagyarázók és talmudisták tévednek, tudniuk kell, hogy mind a két következtetés helyes, de nem feltétlenül, hanem mindegyik a maga idejére vonatkozólag: Marx és Engels következtetése a még nem monopóliumos kapitalizmus időszakára, Lenin következtetése pedig a monopolkapitalizmus időszakára vonatkozólag.

2. Engels azt mondta „Anti-Dühring”-jében, hogy a szocialista forradalom győzelme után az államnak el kell halnia⁹. Ezen az alapon, miután országunkban a szocialista forradalom győzelmet aratott, a pártunkon belüli bibliamagyarázók és talmudisták követelni kezdték, hogy a párt intézkedjék, hogy államunk minél gyorsabban elhaljon, oszlassa fel az állami szerveket, mondjon le az állandó hadseregről.

A szovjet marxisták azonban a mi korunkban kialakult világ-helyzet tanulmányozása alapján arra a következtetésre jutottak, hogy amikor a kapitalista környezet még fennáll, amikor a szo-

cialista forradalom csupán egy országban győzött, a többi országban pedig a kapitalizmus uralkodik, a győztes forradalom országának nem gyengítenie, hanem mindenképpen erősítenie kell államát, az állami szerveket, a felderítő szerveket, a hadsereget, ha ez az ország nem akarja, hogy a kapitalista környezet szétzúzza. Az orosz marxisták arra a következtetésre jutottak, hogy Engels tétele azt tartja szem előtt, hogy a szocializmus minden országban vagy az országok többségében győzött, hogy Engels tétele nem alkalmazható arra az esetre, amikor a szocializmus egy, egymagában vett országban győz, valamennyi többi országban pedig a kapitalizmus uralkodik.

Mint látható, itt a szocialista állam sorsának kérdésében két különböző, egymást kizáró tétellel van dolgunk.

A bibliamagyarázók és talmudisták azt mondhatják, hogy ez a körülmény elviselhetetlen helyzetet teremthet, hogy az egyik tételt el kell vetni, mint feltétlenül hibásat, a másikat pedig, mint feltétlenül helyeset, ki kell terjeszteni a szocialista állam fejlődésének minden szakaszára. A marxistáknak azonban tudniuk kell, hogy a bibliamagyarázók és talmudisták tévednek, mert mind a két tétel helyes, de nem feltétlenül, hanem mindegyik a maga idejére vonatkozólag: a szovjet marxisták tétele arra az időszakra, amikor a szocializmus egy, vagy néhány országban győzött, Engels tétele pedig arra az időszakra, amikor a szocializmus egyes országokban aratott egymásutáni győzelmei a szocializmus győzelmére fognak vezetni az országok többségében, és amikor ily módon létrejönnek az engelsi tétel alkalmazásához elengedhetetlen feltételek.

Az ilyen példák számát szaporíthatnánk.

Ugyanezt kell mondani a nyelv kérdéseire vonatkozó két különböző tételről, amelyeket Sztálin különböző műveiből vesznek, és amelyeket Holopov elvtárs idéz levelében.

Holopov elvtárs hivatkozik Sztálin „Marxizmus és nyelvtudomány” című munkájára, amely arra a következtetésre jut, hogy mondjuk két nyelv kereszteződésének eredményeképpen az egyik nyelv rendszerint győztesként kerül ki, a másik pedig elhal, hogy tehát a kereszteződés nem eredményez valamilyen új, harmadik nyelvet, hanem a nyelvek közül az egyiket őrzi meg. A továbbiakban Holopov elvtárs egy másik következtetésre hivat-

kozik, melyet Sztálinnak az SzK(b)P XVI. kongresszusán mondott beszámolójából vesz¹⁰. Itt arról van szó, hogy a szocializmus világméretű győzelme idején, amikor a szocializmus megerősödik és mindennapi életformává válik, a nemzeti nyelvek elkerülhetetlenül egy közös nyelvvé fognak összeolvadni, amely természetesen nem lesz sem nagyorosz, sem német nyelv, hanem valami új nyelv lesz. Holopov elvtárs összehasonlítja ezt a két tételt, és látva, hogy ezek nemcsak nem fedik, hanem kizárják egymást, kétségbeesik. „Az Ön cikkéből megértettem — írja levelében —, hogy a nyelvek kereszteződéséből soha sem jöhet létre valamilyen új nyelv, a cikk előtt viszont Önnek az SzK(b)P XVI. kongresszusán mondott beszéde alapján szilárdan meg voltam győződve, hogy a kommunizmusban a nyelvek egy közös nyelvvé olvadnak össze.”

Nyilvánvaló, hogy Holopov elvtárs, miután felfedezte az ellentmondást e két tétel között, szentül hiszi, hogy ezt az ellentmondást meg kell szüntetni, s ezért szükségesnek tartja, hogy az egyik tételt, mint helytelen, vessük el, és kapaszkodjunk bele a másik tételbe, mint olyanba, amely helyes minden időre és országra vonatkozólag. De hogy melyik tételbe kapaszkodjék bele — azt nem tudja. A helyzet reménytelennek látszik. Holopov elvtárs nem is sejti, hogy mindkét tétel helyes lehet, mindegyik a maga idejében.

Igy szokott ez történni mindig a bibliamagyarázókkal és talmudistákkal, akik nem hatolnak a dolog lényegébe, formálisan idézgetnek, tekintet nélkül azokra a történelmi körülményekre, amelyekről az idézetek szólnak. Ezek mindig olyan helyzetbe kerülnek, amelyből nincs kivezető út.

Holott, ha érdemben megvizsgáljuk a kérdést, akkor nincs semmiféle ok arra, hogy a helyzetet olyannak tekintsük, amelyből nincs kivezető út. Sztálinnak „Marxizmus és nyelvtudomány” című brosúrája és Sztálinnak a párt XVI. kongresszusán mondott beszéde ugyanis két teljesen különböző korszakot tart szem előtt és ennek következtében a tételek is különbözők.

Sztálin brosúrájának az a tétele, amely a nyelvek kereszteződésére vonatkozik, azt a korszakot tartja szem előtt, amely a szocializmus világméretű győzelmét megelőzi, amikor a kizsákmányoló osztályok uralkodó erőt jelen-

tenek a világon, amikor a nemzeti és gyarmati elnyomás még fennáll, amikor a nemzetek nemzeti elkülönülését és kölcsönös bizalmatlanságát állami különbségek rögzítik, amikor még nincs nemzeti egyenjogúság, amikor a nyelvek kereszteződése úgy megy végbe, hogy küzdelem folyik a nyelvek között egyiknek uralmáért, amikor a nemzetek és nyelvek békés és baráti együttműködésének feltételei még nincsenek meg, amikor nem a nyelvek együttműködése és kölcsönös gazdagodása van napirenden, hanem egyes nyelvek asszimilációja és más nyelvek győzelme. Világos, hogy ilyen körülmények között csupán győztes és legyőzött nyelvek lehetnek. Éppen ezeket a körülményeket veszi figyelembe Sztálin tétele, amikor azt mondja, hogy például két nyelv kereszteződéséből eredményképpen nem egy új nyelv jön létre, hanem az egyik nyelv győz, a másik pedig vereséget szenved.

Ami pedig Sztálin másik, a párt XVI. kongresszusán mondott beszédéből idézett tételét illeti, amely szerint a nyelvek egy közös nyelvvé olvadnak össze, itt más korszakról van szó, — a szocializmus világ méretű győzelmét követő korszakról, amikor már nem lesz világimperializmus, megdőlték a kizsákmányoló osztályok, megszűnt a nemzeti és gyarmati elnyomás, a nemzetek nemzeti elkülönülését és kölcsönös bizalmatlanságát a nemzetek kölcsönös bizalma és közeledése váltja fel, megvalósul a nemzeti egyenjogúság, megszűnik a nyelvek elnyomásának és asszimilációjának politikája, megszervezték a nemzetek együttműködését, a nemzeti nyelveknek pedig módjukban lesz, hogy együttműködés útján szabadon gazdagítsák egymást. Világos, hogy ilyen körülmények között szó sem lehet egyes nyelvek elnyomásáról és vereségéről és más nyelvek győzelméről. Itt nem két nyelvvel lesz dolgunk, amelyek közül az egyik vereséget szenved, a másik pedig győztesen kerül ki a küzdelemből, hanem a nemzeti nyelvek százaival, amelyek közül a nemzetek huzamos gazdasági, politikai és kulturális együttműködésének eredményeképpen ki fognak emelkedni eleinte a leggazdagabbá vált egységes övezeti nyelvek, azután pedig az övezeti nyelvek egy közös nemzetközi nyelvvé olvadnak össze, amely természetesen nem lesz sem német, sem orosz, sem angol nyelv, hanem egy új nyelv lesz, amely magába olvasztotta a nemzeti és övezeti nyelvek legjobb elemeit.

Következésképpen a két különböző tétel megfelel a társadalom két különböző fejlődési korszakának, és éppen azért, mert megfelel ezeknek, mind a két tétel helyes, mindegyik a maga korszakára vonatkozólag.

Azt követelni, hogy ezek a tételek ne legyenek ellentmondásban egymással, hogy ne zárják ki egymást, ugyanolyan dőreség, amilyen dőreség volna azt követelni, hogy a kapitalizmus uralmának korszaka ne legyen ellentétben a szocializmus uralmának korszakával, hogy a szocializmus és a kapitalizmus ne zárja ki egymást.

A bibliamagyarázók és a talmudisták a marxizmust, a marxizmus egyes következtetéseit és tételeit olyan dogmák gyűjteményének tekintik, amelyek a társadalmi fejlődés feltételeinek változása ellenére „soha” nem változnak. Azt gondolják, hogy ha megtanulják kívülről ezeket a következtetéseket és tételeket s derűre-borúra idézgetik azokat, akkor meg tudnak majd oldani bármilyen kérdést, mert — gondolják — a betanult következtetéseket és tételeket alkalmazhatják minden időre és országra, az élet minden esetére. Így azonban csak olyanok gondolkozhatnak, akik látják a marxizmus betűjét, de nem látják annak lényegét, bemagolják a marxizmus következtetéseinek és tételeinek szövegeit, de nem értik azok tartalmát.

A marxizmus a természet és a társadalom fejlődéstörvényeinek tudománya, az elnyomott és kizsákmányolt tömegek forradalmának tudománya, a szocializmus minden országban való győzelmének tudománya, a kommunista társadalom építésének tudománya. A marxizmus — mert tudomány — nem állhat egy helyben, a marxizmus fejlődik és tökéletesedik. Lehetetlen, hogy a marxizmus a maga fejlődésében ne gazdagodjék újabb tapasztalatokkal, újabb ismeretekkel — egyes tételeinek és következtetéseinek tehát az idők folyamán feltétlenül meg kell változniuk, azokat feltétlenül fel kell cserélni újabb tételekkel és következtetésekkel, amelyek megfelelnek az új történelmi feladatoknak. A marxizmus nem ismer el megváltoztathatatlan következtetéseket és tételeket, amelyek minden korra és időszakra kötelezők. A marxizmus mindennemű dogmatizmus ellensége.

1950 július 28.

„Pravda”, 1950 augusztus 2.

JEGYZETEK

- ¹ Marx—Engels. A német ideológia. Szikra 1952. 103. old. — 13
- ² Marx—Engels. A német ideológia. Szikra 1952. 140. old. — 13
- ³ Engels. Die Lage der arbeitenden Klasse in England. (A munkásosztály helyzete Angliában.) Berlin 1952. 168. old. — 13
- ⁴ Lenin. Kritikai megjegyzések a nemzeti kérdésről. Lásd Marx—Engels—Lenin—Sztálin. Proletárnemzetköziség és hazafiság. Szikra 1952. 102—104. old. — 17
- ⁵ Lenin. A nemzetek önrendelkezési jogáról. Lásd Lenin. Válogatott művek. 1. köt. Szikra 1948. 816. old. — 18
- ⁶ Sztálin. Nemzeti kérdés és leninizmus. Lásd Sztálin Művei. 11. köt. Szikra 1950. 368. old. — 18
- ⁷ Arakcsjev (1769—1834) — reakciós orosz államférfi I. Sándor uralkodása idején. A durva rendőri és militarista önkény megszemélyesítője. — 26
- ⁸ Marx—Engels. A német ideológia. Szikra 1952. 13, 143. old. — 31
- ⁹ Engels. Anti-Dühring. Szikra 1950. 289—290. old. — 42
- ¹⁰ Lásd Sztálin Művei. 12. köt. Szikra 1950. 393. old. — 44

TARTALOM

MARXIZMUS ÉS NYELVTUDOMÁNY	5
A NYELVTUDOMÁNY NÉHÁNY KÉRDÉSÉHEZ. <i>Válasz J. Krásnyinnnyikova elvtársnőnek</i>	29
VÁLASZ AZ ELVTÁRSAKNAK	36
<i>Szanzsejev elvtársnak</i>	36
<i>D. Belkin és Sz. Furer elvtársaknak</i>	38
<i>A. Holopov elvtársnak</i>	41
Jegyzetek	47

Felelős szerkesztő: Nyirő József.

Műszaki vezető: Szécsi Andor.

A könyv szedését 1953. X. 27-én kezdték meg. Megjelent XI. 26-án, 5000 példányban.
Ez könyv 28 szerkesztői ívet tartalmaz. Terjedelem 30 (A/5) ív.

5578. Franklin-nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.
Felelős: Vértés Ferenc.

or.
—
in.
—

„A MARXIZMUS-LENINIZMUS KIS KÖNYVTÁRA”

sorozat eddig megjelent füzetei:

1. Lenin:	Marx Károly és Engels Frigyes	Ft 2.—
2. Engels:	A szocializmus fejlődése az utópiától a tudományig ..	2.—
3. Engels:	Feuerbach és a klasszikus német filozófia felbomlása ..	2.—
4. Marx:	Bérmunka és tőke	2.—
5. Marx:	Bér, ár és haszon	2.—
6. Marx-Engels:	A történelmi materializmusról	2.—
7-8. Marx-Engels:	A kommunista kiáltvány	4.—
9. Plehanov:	A materialista történelemfelfogásról	2.—
10-11. Lenin:	Kik azok a „népbarátok” és hogyan hadakoznak a szociáldemokraták ellen?	4.—
12. Plehanov:	A személyiség történelmi szerepének kérdéséhez	2.—
13. Engels:	A szakszervezetekről	2.—
14-15. Lenin:	A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban	4.—
16-17. Sztálin:	A leninizmus alapjairól	4.—
18. Sztálin:	A dialektikus és a történelmi materializmusról	2.—
19-20. Lenin:	„Baloldaliság” — a kommunizmus gyermekbetegsége ..	4.—
21-23. Marx:	Qsztyáharok Franciaországban 1848—1850-ig	6.—
24-25. Lenin:	Állam és forradalom	4.—
26-27. Lenin:	Az imperializmus, mint a kapitalizmus legfelsőbb foka ..	4.—
28-29. Lenin:	A proletárforradalom és a renegát Kautsky	4.—
30-32. Lenin:	Mi a teendő?	6.—
33-35. Lenin:	Egy lépés előre, két lépés hátra	6.—
36. Sztálin:	Leninről	2.—
37. Sztálin:	Marxizmus és nemzeti kérdés	2.—
38. Lenin:	A nemzetek önrendelkezési jogáról	2.—
39. Sztálin:	A leninizmus kérdéséhez	2.—
40-41. Marx:	Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája	4.—
42-44. Engels:	A család, a magántulajdon és az állam eredete	6.—
45-48. Lenin:	Az irodalomról	8.—
49-51. Engels:	A német parasztháború	6.—
52. Sztálin:	A pártmunka fogyatékoságairól s a trockista és egyéb kétkulcsosok felszámolását célzó rendszabályokról ..	1.—
53. Sztálin:	A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Alkotmánytervezetéről. — A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Alkotmánya (Alap-törvénye)	2.—
54. Sztálin:	Anarchizmus vagy szocializmus?	2.—
55. Sztálin:	A gazdasági vezetők feladatairól. — Új helyzet — új feladatok a gazdasági építómunkában	1.—
56. Sztálin:	A komszomolról	2.—
57-59. Lenin:	A szociáldemokrácia agrárprogramja az 1905—1907-es első orosz forradalomban	6.—
60. Engels:	Marx Károlyról	2.—
61-62.	A marxizmus-leninizmus klasszikusainak munkamód-szeréről (M. Glasser tanulmánya)	4.—
63. Sztálin:	A marxizmus és a nyelvtudomány kérdései	1.—
64-66. Marx-Engels:	A „Tőke” első kötetéről	6.—
67-69. Lenin-Sztálin:	A sajtóról	6.—
70-72. Marx-Engels:	Művészetről, irodalomról	6.—
73-74. Sztálin:	A Központi Bizottság politikai beszámolója a Szovjet-unió Kommunista (bolsevik) Pártja XVI. kongressz-szusának	4.—
75. Lenin-Sztálin:	A nők felszabadításáról	2.—
76. Sztálin:	Beszéd a sztahanovisták első összszövetségi tanácsko-zásán	1.—
77. Sztálin:	Beszámoló a SzK(b)P Központi Bizottságának munká-járól a XVIII. pártkongresszuson	2.—
78. Marx:	Bevezetés a politikai gazdaságtan bírlatához	1.—
79-80. Sztálin:	A békéért 1946—1951. Gyűjtemény Sztálin elvtárs háborúutáni beszédeiből és nyilatkozataiból	3.—
81. Lenin:	Az alkotmányozógyűlési választások és a proletár-diktatúra	1.—
82-84. Marx:	A filozófia nyomora	5.50
85-86. Sztálin:	A szocializmus közzgazdasági problémái a Szovjet-unióban	2.50
87. Lenin-Sztálin:	A vallásról	2.—
88-89. Marx:	A politikai gazdaságtan bírlatához	6.—
90. Marx:	A gothai program kritikája	3.—
91. Marx:	A tőkés termelés előtti tulajdonformák	2.50